

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษา โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1 จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ

1. คุณธรรม จริยธรรม
 - 1.1 ความหมายคุณธรรม
 - 1.2 ความหมายจริยธรรม
2. คุณธรรมที่พึงประสงค์
3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาด้านอาชีวศึกษา
4. แนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
6. การบริหารงานกิจการนักเรียน
7. บริบทโรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. คุณธรรมจริยธรรม

1.1 ความหมายและความสำคัญของคุณธรรม

1.1.1 ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรม ประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า คุณ แปลว่า ประโยชน์ ส่วน คำว่า ธรรม พระเทวินทร์ เทวินโท (2544 : 346 - 349) อธิบายความหมายของคำว่าธรรมว่า หมายถึง ความจริง ความประพฤติดี ความถูกต้อง คุณความดี ความชอบ คำสั่งสอน ดังนั้นเพื่อความเข้าใจในความหมายของทั้งสองคำนี้จึงควรพิจารณาคำนิยามตามแนวทัศนะของจริยศาสตร์และสังคมศาสตร์ควบคู่กันไปด้วย

คำว่า คุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) ในทัศนะของจริยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความหมายดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 253) ให้ความหมายไว้ว่า “คุณธรรม” หมายถึงสภาพคุณงามความดี

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำทั้งสองคำนี้ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ ว่า คุณธรรม : ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล จริยธรรม : ธรรมคือความประพฤติ, ธรรมคือการดำเนินชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต สรุปว่า คุณธรรม คือความดีงามในจิต เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ เป็นต้น มีผลทำให้จิตอยู่ในภาวะที่ดีงาม และพร้อมที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 2) ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า สิ่งที่มีบุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าดีงาม ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ และความดีงามที่ดีที่แท้จริงต่อสังคม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 115) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมคือ สิ่งที่มีบุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มาก สิ่งที่เป็นคุณธรรมจะแตกต่างกัน เพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนาและการศึกษาของคนในสังคมนั้น

ประภาศรี สีหอำไพ (2531 : 18) คุณธรรม หมายถึงหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดีย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่องในขณะที่ การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือ ความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่างๆ

สุมน อมรวิวัฒน์และคณะ (2529 : 30) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม (Virtue) คือความดีงามในจิตใจซึ่งทำให้เคยชินประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมดี คือผู้มีความเคยชินประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม การกระทำของคนที่ทำไปโดยไม่มีความรู้สึกไม่มีการตัดสินใจ เช่น การกระทำของคนปัญญาอ่อนเป็นแต่เพียงพฤติกรรม (Behavior) ยังไม่ถือเป็นความประพฤติ (Conduct) พฤติกรรมที่มีมโนธรรมเข้าแทรกแซง คือมีความสำนึกและมีการตัดสินใจจึงจะถือเป็นความประพฤติ แต่ถ้าเพียงประพฤติดีเพราะมีการตัดสินใจเฉพาะหน้าชั่วครั้งชั่วคราวไม่แน่ใจว่าจะมีคุณธรรมจะต้องมีความเคยชินประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม จึงเรียกได้ว่า มีคุณธรรม

ลิขิต ธีรเวคิน (2548 : 89) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพของคุณงามความดีหรือสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในตัวของบุคคล ที่จะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นบุคคลอื่นได้รับรู้ และเป็นสิ่งที่สังคมให้การยอมรับ

1.1.2 ความสำคัญของคุณธรรม

โสเครตีส (Socrates) ได้นำแนวคิดของนักปราชญ์ที่ให้ความชัดเจนเกี่ยวกับความหมายจากคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้ ซึ่งได้ขยายความไว้ว่า ถ้าบุคคลรับรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริง ๆ แล้ว เขาจะไม่พลาดจากการกระทำความดีแน่ เขาจะไม่ทำ ความชั่ว เพราะความไม่รู้ทำให้เขาต้องทำความชั่ว ซึ่งต่อมาอริสโตเติล ซึ่งเป็นสานุศิษย์ของท่าน ได้กล่าวแล้วว่า ที่ว่าผู้รู้ย่อมไม่ทำผิดนั้นยังรับรองกันไม่ได้เพราะคนเรายังมีอารมณ์ มีกิเลสอยู่ และกล่าวว่าคุณธรรมย่อมเป็นจริงในตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับความรู้หรือความเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูกของใคร แต่ความรู้ยังมีความสัมพันธ์กับการกระทำ เพราะการกระทำความดีบางครั้งต้องอาศัยตนเองและบุคคลอื่นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำความดี (ปรีชา เสรยฐิฐร. 2523 : 67 – 69 ; อ้างอิงจากชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2514.)

เพลโต (Plato) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า มนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติแล้วมักแสวงหาแต่สิ่งที่ดีหรือหาสิ่งต่างๆ ในอันที่จะเพิ่มพูนสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และมนุษย์ก็ตกอยู่ในภพนี้ด้วย เมื่อวิญญูณได้บรรลุถึงความสมบูรณ์โดยธรรมชาติแล้วการปฏิบัติที่ดีตามหน้าที่ของวิญญูณที่เรียกว่า “คุณธรรม” ซึ่งคุณธรรม คือความรู้ คุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในบุคคลโดยฉับพลันหรือโดยบังเอิญ มนุษย์ไม่สามารถปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบถ้าหากเขาไม่รู้ว่าเขากำลังทำอะไรทำเพื่ออะไรทำอย่างไร คุณธรรมทุกอย่างต้องเกิดจากความรู้และก็ไม่ใช่ความรู้ที่เป็นทฤษฎี หากแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ คุณธรรมที่สำคัญมี 4 ประการ ได้แก่ ความฉลาด (Wisdom) ความยุติธรรม (Justice) ความกล้าหาญ (Courage) และความรู้จักประมาณ (Temperance) ซึ่งขยายความได้ดังนี้

1. ความฉลาดหรือปัญญา บุคคลผู้มีความรู้ย่อมกระทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยเหตุผลเสมอ หรือ อีกนัยหนึ่งว่า กิจกรรมที่มีเหตุผลย่อมประกอบด้วยคุณธรรม ด้วยเหตุนี้ ปัญญาจึงเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด

2. ความยุติธรรม เป็นคุณธรรมทางสังคมที่ได้รวบรวมเอาคุณธรรมอื่น ๆ เข้าไว้ด้วย เช่น ความรัก ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี การทำหน้าที่ การรักษาสัญญา ฯลฯ ความฉลาดอย่างเดียวสามารถทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปได้ ความยุติธรรมทำทุกสิ่ง ทุกอย่าง เป็นไปตามความต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งตัดสินโดยเหตุผล ความกล้าหาญทำให้เรายืนหยัดที่จะทำสิ่งที่ฉลาดและยุติธรรม ไม่ว่าจะมีความอุปสรรคใด ๆ และความรู้จักประมาณ รวมถึงความซื่อสัตย์ ความเชื่อมั่น มาช่วยประสานส่วนต่าง ๆ ของจิตใจให้กลมกลืนไปกับเหตุผล

3. ความกล้าหาญ เป็นคุณธรรมที่สำคัญมากในการดำรงชีวิตของคน ที่จำเป็นในการป้องกันชีวิตของเราให้หลุดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายใจ ในความหมายของความกล้าหาญนี้ได้ รวมเอาทั้งความกล้าหาญและความอดทนไว้ด้วย ผู้ที่กล้าหาญเท่านั้นที่จะไม่ตกเป็นทาสของสิ่ง ชั่วร้ายใจที่จะทำ

ให้เสียคน ผู้ที่กล้าหาญเท่านั้นจะเอาชนะศัตรูและอุปสรรคได้ มนุษย์ต้องการความกล้าหาญที่มีระดับแตกต่างกัน ตามสถานที่ ตามสถานการณ์ เช่น ทหาร ต้องการความกล้าหาญทางร่างกายในสถานการณ์สงคราม ครู นักการศึกษา อาจจะต้องใช้ความกล้าหาญทางด้านศีลธรรมมากกว่า เป็นต้น

4. ความรู้จักประมาณ มีลักษณะคล้าย ๆ และควบคู่กับความกล้าหาญ ถ้าคนใดมีคุณธรรมข้อนี้ก็มักจะรอดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายได้ ความรู้จักประมาณ หมายถึงการหลีกเลี่ยงจากสิ่งชั่วววนกวนใจจากประสาทสัมผัสหรือความเพลิดเพลินทางวูฒิปัญญา ผู้รู้จักประมาณ คือ ผู้ที่สามารถควบคุมประสาทสัมผัสของเขาได้ ความรู้จักประมาณเป็นระเบียบวินัยในตนเอง และตรงข้ามกับคำว่า การขาดความพอดี

แบนดูรา (Bandura . 1977 : 22 – 27) คุณธรรม หมายถึง กฎ (Rule) สำหรับการประเมินพฤติกรรมนี้มีลักษณะไม่แตกต่างจากกฎทางภาษาที่เรียกกันว่า ไวยากรณ์ กฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่าการตัดสินใจทางคุณธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้มีจำนวนมาก เช่น คำหนึ่งถึงลักษณะของผู้กระทำว่าเป็นอย่างไร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มีสติดีเพียงใด คำหนึ่งถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร คำหนึ่งถึงสภาพแวดล้อมของการกระทำนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร คำหนึ่งถึงความรู้สึกของผู้กระทำคิดว่าได้รู้สึกสำนึกผิดหรือยัง ถึงจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำ และคำหนึ่งถึงปัจจัยอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก กฎเกณฑ์การตัดสินใจเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เรียนรู้ด้วยการสังเกตและเรียนรู้จากคำบอกของบุคคลอื่น ๆ ในสังคมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้รับทำให้คนเราเกิดความเข้าใจว่าการตัดสินใจพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ต้องคำนึงถึงเกณฑ์อะไรบ้าง และจะให้น้ำหนักแก่เกณฑ์ เหล่านี้ อย่างไรพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมมีแตกต่างกันมากมาย ดังนั้นในการตัดสินใจความถูกต้องของพฤติกรรมต่าง ๆ จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน เนื่องจากความสามารถในการคิดและประสบการณ์ยังจำกัดอยู่มาก ดังนั้นการตัดสินใจจริยธรรมจึงจำกัดในเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเพียงเกณฑ์เดียว และมักจะเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นรูปธรรมที่เข้าใจง่าย ๆ เช่น เด็ก เมื่อเติบโตขึ้นสามารถคิด ได้ดีขึ้นและมีประสบการณ์มากขึ้นก็สามารถเรียนรู้เกณฑ์การตัดสินใจเพิ่มมากขึ้น สามารถเรียนรู้เกณฑ์การตัดสินใจเพิ่มมากขึ้นซับซ้อนมากขึ้น และสามารถที่จะนำเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้มาพิจารณาตัดสินใจพร้อม ๆ กัน

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2543 : 1) กล่าวว่า การสร้างคุณธรรมก็คือ การสร้างให้คนเป็นคนดีนั่นเอง การสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนดีต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอบรมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หลายคนเข้าใจผิดคิดว่าถ้าจะพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ก็ต้องให้เรียนวิชาที่ว่าด้วยศีลธรรม จริยธรรม ตามหลักของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องที่ผิด แต่การสร้างคุณธรรมคง

ไม่สามารถแยกสร้างได้ ต่างหากจากการเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ คุณธรรมความเป็นคนดี เป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่แสดงออกมาผ่านการประพฤติปฏิบัติ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่งบนพื้นฐาน ความเชื่อที่เป็นค่านิยมทางคุณธรรมนั้น ๆ คือพฤติกรรมของคนที่ปรากฏจะแสดงให้เห็นถึงความคิดความเชื่อเชิงคุณธรรม และจะบ่งบอกได้ว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือคนไม่ดี พฤติกรรมเหล่านี้ที่สำคัญเช่น ความเป็นคนรู้จักหน้าที่ รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ความเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต รู้จักเสียสละ อดทน ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

สุขะมุกข์ เรื่องอ่อน (2549 : 1 - 3) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมที่จะต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน และให้การส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวกต่างๆในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการอย่างเต็มที่ โดยครูควรจัดกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณหรือด้านความรู้ให้เพียงพอต่อการดำเนินงานตามโครงการหรือการจัดกิจกรรมต่างๆในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

จากที่กล่าวมาคุณธรรมมีความสำคัญ คือ แนวปฏิบัติเพื่อใ้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่สังคมยอมรับ ว่าหากปฏิบัติตามนี้แล้วย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม

1.2 ความหมายและความสำคัญของจริยธรรม

1.2.1 ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม ก็ประกอบด้วยคำว่า จริย แปลว่า ความประพฤติที่พึงประสงค์ ทั้งคุณธรรมและจริยธรรม มีคำว่า ธรรม เป็นคำร่วม ซึ่ง พระเทวินทร์ เทวิน โท (2544 : 346 - 349) อธิบายความหมายของคำว่าธรรม ว่า หมายถึง ความจริง ความประพฤติดี ความถูกต้อง คุณความดี ความชอบ คำสั่งสอน ดังนั้นเพื่อความเข้าใจในความหมายของทั้งสองคำนี้จึงควรพิจารณาคำนิยามตามแนวทัศนะของจริยศาสตร์และสังคมศาสตร์ควบคู่กันไปด้วย (สุภัททา ปิณฑะแพทย์, 2544)

ดวงเด่น นุเรมรัมย์ : คำว่า “จริยธรรม” แยกออกเป็น จริย + ธรรม ซึ่งคำว่า จริย หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายประการ เช่น คุณความดี, หลักคำสอนของศาสนา, หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น "จริยธรรม" จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ”

โดยทั่วไปจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2514 : 12) ที่ว่า “จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนา ศาสนาพุทธกำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั่นหมายความว่า ได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติอย่างนั้น” แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จริยธรรมอิงอยู่กับหลักคำสอนทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แท้ที่จริงนั้นจริยธรรม

หยั่งรากอยู่บนขนบธรรมเนียมประเพณี โดยนัยนี้ บางคนเรียกหลักแห่งความประพฤติอันเนื่องมาจากคำสอนทางศาสนาว่า "ศีลธรรม" และเรียกหลักแห่งความประพฤติอันพัฒนามาจากแหล่งอื่น ๆ ว่า "จริยธรรม" จริยธรรมไม่แยกเด็ดขาดจากศีลธรรม แต่จริยธรรมจะมีความหมายกว้างกว่าศีลธรรม เพราะศีลธรรมเป็นหลักคำสอนทางศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติปฏิบัติชอบ ส่วนจริยธรรมหมายถึง หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบอันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนา ปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณี อีกทั้งจริยธรรมมิใช่กฎหมาย ทั้งนี้เพราะกฎหมายเป็นสิ่งบังคับให้คนทำตาม และมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน ดังนั้น สาเหตุที่คนเคารพเชื่อฟังกฎหมายเพราะกลัวถูกลงโทษ ในขณะที่จริยธรรมไม่มีบทลงโทษ ดังนั้นคนจึงมีจริยธรรมเพราะมีแรงจูงใจ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมในฐานะเป็นแรงหนุนจากภายนอกเพื่อให้คนมีจริยธรรม จากนิยามที่ยกมานั้น สามารถประมวลสรุปความได้ว่า จริยธรรม คือ แนวทางของ การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 140) ให้ความหมายของ "จริยธรรม" ไว้ว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 2) จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง

โคลเบอร์ก (Kohlberg). 1976 : 4-5) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรม คือมีการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงเกณฑ์บังคับทั่ว ๆ ไป แต่เป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ

เรสต์ (Rest. 1977 : 6) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาตนเองถึงจุดสุดยอดแห่งศักยภาพของเขา

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรมไว้อีกหลายท่าน ดังนี้

พระราชชัชวาล (ภิกขุพุทธทาส อินทปัญโญ) (2511: 134) : จริยธรรม แปลว่า เป็นสิ่งที่พึงประพฤติ จะต้องประพฤติ ส่วนศีลธรรมนั้นหมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่ หรือประพฤติแล้ว จริยธรรม หรือ ethics อยู่ในรูปของปรัชญา คือ สิ่งที่ต้องคิดต้องนึก ส่วนเรื่องศีลธรรมหรือ morality นี้ต้องทำอยู่จริง ๆ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า

พระราชวรมุนี (ประยูร ชาญโต) (2529 : 13) : จริยธรรม มาจากคำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งในพุทธศาสนา หมายถึง มรรค คือ วิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ บางครั้งก็เรียกว่า "ไตรสิกขา" คือ การศึกษา 3 ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น

จริยธรรม หรือพรหมจรรย์ มรรค และไตรสิกขา ทั้งหมดนี้เป็นทางปฏิบัติเพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 : 113) คำว่า “จริยธรรม” นั้น หมายถึง ระบบการทำ ความดี ละเว้นความชั่ว

ระวี ภาวิไล (2540 : 38) ชีวิตคือการมีคนและมีโลกสัมพันธ์กัน จริยธรรมเป็นหลัก กำหนดว่า คน มุ่งอะไรในโลก และพึงปฏิบัติอย่างไร จึงแบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ข้อ คือ 1) รู้จักโลก รู้จักตน 2) รู้จักทุกข์ รู้จักชีวิต 3) รู้จักทุกข์ในชีวิต

วิทย์ วิศทวทย์ (2528 : 1 - 2) อธิบายว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิชาจริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่า สามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี ควรกระทำ และสิ่งใดควรละเว้น

สาโรช บัวศรี (2526 : 59) จริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2538 : 12) จริยธรรมคือสิ่งที่คนในสังคมเกิดความเชื่อถือ ซึ่งมีตัวตนมาจากปรมาตมส์จะ ในลัทธิศาสนาอื่น ๆ ถ้าเข้าใจปรมาตมส์จะชัดเจน และประพฤติตามนั้น จริยธรรมในสังคมย่อมเป็นผลพลอยได้ ให้บังเกิดความยุติธรรม ความเมตตาปราณี และความเป็นอิสระแก่กัน แต่ความลำบากอยู่ตรงที่เมื่อยังเข้าไม่ถึงตัวปรมาตมส์จะ การตีความในเรื่องปรมาตมส์ให้ชัดเจนเป็นไปได้ยาก แม้เข้าใจชัดเจนนำมาปฏิบัติให้เต็มภาคภูมิได้ยาก

จรัส ดวงธิดาร (2530 : 22) จริยธรรมมีความหมายตามหลักพระพุทธศาสนาว่าเส้นบรรทัด และเครื่องล้อมเกล้าให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา และใจอย่างมีกติกา

สุภา ศิริมานนท์ (2530 : 19) จริยธรรม คือ ธรรมจริยา ซึ่งหมายถึง คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติ และท่านใช้คำว่า "จริยธรรมของหนังสือพิมพ์" แทนคำว่า "จรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์" ในหนังสือของท่าน ซึ่งกล่าวถึงหลักความประพฤติของนักหนังสือพิมพ์

ก่อ สวัสดิพานิชย์ : จริยธรรม คือประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งดีงาม และเหมาะสม จริยธรรมในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน ในชนบทและในเมืองก็มีทั้งที่ดีและเลวเหมือนกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักการหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบต่างๆ หรือสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นกฎกติกาในการปฏิบัติของตนเองในทางที่ถูกต้อง สังคมให้การยอมรับ

1.2.2 ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมนับเป็นหลักขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนและทุกวงการวิชาชีพควรตระหนัก และยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ หากบุคคลใดหรือผู้ประกอบวิชาชีพใดขาดความมี

จริยธรรม ก็อาจส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียต่อตนเอง วงการวิชาชีพ และเกิดผลกระทบที่ร้ายแรงต่อสังคมและประเทศชาติได้

พิสิษฐ์ ชวลาธวัช (2543 : 241) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมในมุมมองที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพไว้ ดังนี้ “จริยธรรมเป็นเรื่องของนามธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนในชาติ และในแต่ละวิชาชีพ ต่างมีหลักและกฎเกณฑ์ในการดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ถูกต้องและความดีงาม เป็นบรรทัดฐานแนวทางปฏิบัติให้ผู้ที่อยู่ในวิชาชีพนั้นปฏิบัติ หากมีการฝ่าฝืนเกิดขึ้นอาจถูกลงโทษด้วยการถูกขับออกจากวิชาชีพ หรืออาจต้องรับโทษทางกฎหมายได้”

สุภาพร พิศาลบุตร (2546 : 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมที่มีผลต่อตนเองและสังคม ดังนี้ “จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคม ที่จะนำความสุขสงบและความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ เพราะเมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่ง มีความสะอาดและสว่างในจิตใจ จะทำการงานใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นบุคคลมีคุณค่า มีประโยชน์และสร้างสรรค์คุณงามความดี อันเป็นประโยชน์”

จากที่กล่าวมา จริยธรรมมีความสำคัญทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ช่วยพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นพลเมืองดีใช้ความรู้ความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น สามารถสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่าง ๆ แก่ตนเองและประเทศชาติได้อย่างมีหลักหรือแนวทางที่ถูกต้อง

1.3 ประเภทของคุณธรรมจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 3 – 6) ได้แบ่งลักษณะต่างๆ ของมนุษย์เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น 4 ประเภท มิติทางจิตวิทยา ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้นถือว่า การกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมด้านนี้เป็นพิเศษ

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมว่าบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีเจตคติที่แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมบุคคล เพราะเจตคตินั้นรวมถึงความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้แม่นยำ

กว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะทำ หรือเลือกที่จะไม่ทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้จะแสดงถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้ทราบว่าบุคคลมีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันเสมอ และบุคคลมีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำต่างกัน และสุดท้ายทำให้เราทราบว่าระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ และโคลเบอร์ก (Paiger . 1932 and Kohlberg. 1969) ให้ใช้การอ้างอิงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์อีกประการของโคลเบอร์ก (Kohlberg. 1969) และนักวิจัยอื่นๆ พบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคลนั้นด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือ ยกเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคมนั้น ตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนหรือมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นๆ ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคมการศึกษาค้นคว้าอื่นๆ ของจริยธรรมก็เป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลเท่านั้น

พิภพ วงษ์เงิน (2545 : 5) ได้แบ่งประเภทของจริยธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอกที่ปรากฏให้เห็นที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ความรับผิดชอบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีวินัย การตรงต่อเวลา เป็นต้น

2. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกลึกซึ้งหรือทัศนคติของบุคคลตามสภาพของจิตใจและสภาวะแวดล้อม เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูกตเวทีย เป็นต้น

เพลโต (427 – 347) แบ่งคุณธรรมออกเป็น 4 คุณธรรมหลัก (Cardinal Virtues) คือ ปรีชาญาณ (Wisdom) ความกล้าหาญ (Courage) การรู้จักประมาณ (Temperance) และความยุติธรรม (Justice) โดยเปรียบเทียบการควบคุมจิตใจกับการปกครองรัฐ อุดมรัฐของเพลโต มีสมาชิก 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายปกครองต้องมีปรีชาญาณ ฝ่ายทหารต้องมีความกล้าหาญ ฝ่ายตุลาการต้องมีการรู้จัก

ประมาณและทุกฝ่ายต้องอยู่ภายใต้กติกาเดียวกัน อันได้แก่ความยุติธรรม คุณธรรมอื่นๆ ถ้วนแต่ประกอบขึ้นจากคุณธรรมหลัก 4 ในอัตราส่วนต่างๆ กัน จึงเป็นอันว่าคุณธรรมต่างๆ ที่เห็นว่ามิชื่อเรียกอยู่มากมายนั้น อันที่จริงก็ประกอบขึ้นจากคุณธรรมหลักทั้ง 4 ข้อนี้ในอัตราส่วนต่างๆ นั้นเอง จะขาดข้อใดข้อหนึ่งหาได้ไม่ กิเลสจึงได้แก่การขาดคุณธรรมหลักตั้งแต่ 1 ข้อขึ้นไป ข้อต่างๆ ทั้งชื่อคุณธรรมและกิเลสจึงเป็นการเน้นหนักด้านหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้นเอง เมื่อเข้าใจเช่นนี้แล้ว ผู้มุ่งมันจะละกิเลสและฝึกฝนคุณธรรมก็ไม่ต้องพะว้าพะวงอีกต่อไป ขอให้ตั้งหน้าฝึกคุณธรรมหลัก 4 ข้อนี้ก็เป็นอันเพียงพอ จะมีคุณธรรมทุกอย่างเพียบพร้อมในทุกสถานการณ์ จะเรียกชื่ออย่างไรนั้นหาสำคัญไม่ ปล่อยให้หนักถกปัญหาเอาปัญหาไปถกเถียงกันตามสบายก็แล้วกันว่ากรณีใดควรเรียกชื่อว่าคุณธรรมอะไร

แอริสทาเทิล (384 – 322) รัชทายาทผู้คุณธรรมหลัก 4 ของเพลโต แต่เปลี่ยนชื่อข้อแรกเป็นความรอบคอบ (prudence) ซึ่งก็คือปรีชาญาณที่สามารถประยุกต์ลงสู่การปฏิบัติตนเอง และอธิบายเพิ่มเติมว่า คุณธรรมได้แก่การเดินสายกลางระหว่างกิเลสที่ตรงข้ามกัน เปรียบได้กับมัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎก เช่น ความกล้าหาญเป็นทางสายกลางระหว่างความขี้เขลากับความบ้าบิ่น การรู้จักประมาณเป็นทางสายกลางระหว่างความตระหนี่กับความฟุ่มเฟือย ความยุติธรรมได้แก่การให้ทุกคนตามอัตราส่วนที่เหมาะสม ให้สังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า ทางสายกลางมิได้หมายความว่าบวกกันหารสองหรือตัวกลางทางเลขคณิต แต่หมายถึงการเก็บแง่ดีจาก 2 ข้างที่เลยเถิด เพื่อดำเนินชีวิตให้สูงขึ้นเรื่อยๆ ไปด้วย ดังนั้น ทางสายกลางจึงอยู่กลางระหว่างกิเลสที่ตรงข้ามกัน แต่อยู่คนละระดับกับกิเลสเหล่านั้น

1. ความรอบคอบ (Prudence) คุณธรรมความรอบคอบมิได้หมายถึงการมีความรู้มาก “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” มีถมไป ความรอบคอบจึงหมายถึง การสังเกตเห็นหรือยังรู้ได้ง่ายและชัดเจนว่าอะไรควรประพฤติอะไร ไม่ควรประพฤติ การแสวงหาความรู้มีส่วนช่วยให้เกิดความรอบคอบ แต่ทว่าความรอบคอบอันลึกซึ่งส่วนมากเกิดจากการคิดคำนึงและประสบการณ์

2. ความกล้าหาญ (Courage) กล้าหาญทางกายภาพ ได้แก่ กล้าเสี่ยงความยากลำบาก อันตรายและความตาย เพื่ออุดมการณ์ กล้าหาญทางจิตใจ ได้แก่ กล้าเสี่ยงการถูกเข้าใจผิด กล้าเผชิญการใส่ร้ายและการเยาะเย้ย เมื่อมั่นใจว่าตนกระทำความดี

3. การรู้จักประมาณ (Temperance) สัตว์มีสัญชาติญาณกระตุ้นให้กระทำกิจการบางอย่างเพื่อการอยู่รอดของมันเองและของเผ่าพันธุ์ เมื่อหมดความจำเป็นสัญชาติญาณนั้นก็หยุดทำงาน โดยอัตโนมัติมนุษย์มีสัญชาติญาณเช่นเดียวกัน แต่มนุษย์ยังมีความสำนึก สามารถสำนึกและปลุกสัญชาติญาณได้ตามใจ มนุษย์จึงมักจะใช้สัญชาติญาณเลยเถิดเกินความจำเป็นตามธรรมชาติ จนบางครั้งปลุกสัญชาติญาณเพื่อความพึงพอใจเท่านั้น การไม่รู้จักควบคุมพลังในตัวให้อยู่ในขอบเขตของจุดมุ่งหมายในชีวิต มักจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากมากมายแก่ตัวเองและแก่สังคม เพราะเมื่อคน

หนึ่งใช้พลังเลขวบเขตอย่างไม่ถูกต้องก็มักจะก้าวก่ายสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น อยากจะสร้างความมั่นคงให้แก่อนาคตของตนเองและของทายาท ก็หาวิธีตั้งสมมติไว้มากมาย โดยวิธีไม่สุจริต เป็นต้น คุณธรรมการรู้จักประมาณช่วยให้รู้ว่าอะไรควรอยู่ในขอบเขตแค่ไหน การไม่ใช้สัญญาตมเลยจะทำให้เป็นคนไร้พลังและไร้ประโยชน์ การใช้สัญญาตมเกินขอบเขตก็มักจะก่อความเดือดร้อน จึงต้องฝึกให้รู้จักอยู่ในขอบเขตอันควรในแต่ละสภาพและฐานะของบุคคล

4. ความยุติธรรม (Justice) ได้แก่ การให้แก่ทุกคนและแต่ละคนตามความเหมาะสม (Giving every Man This Due) ดังที่แอริสโตเติลได้นิยามไว้ นั่นคือเราต้องรู้ว่าเรามีกำลังให้เท่าไร ควรให้แก่ใครเท่าไรและอย่างไร เช่น แก่ตัวเราเอง แก่บุคคลในครอบครัว แก่บุคคลในวงศ์ญาติ แก่เพื่อนฝูงมิตรสหายแก่บุคคลร่วมงาน แก่ผู้บังคับบัญชา แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ฯลฯ ความยุติธรรมเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกอย่างดังที่เพลโทได้ให้ข้อสังเกตไว้ อาจจะกล่าวได้ว่า คุณธรรมอื่นๆ เป็นเพียงแง่ต่างๆ ของความยุติธรรมนั่นเอง ความยุติธรรมจึงเป็นแก่นหรือสารัตถะของคุณธรรมทุกชนิด ผู้ใดมีความยุติธรรมสูงย่อมเปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมทุกอย่าง คุณธรรมบางอย่างอาจจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็น เพราะไม่มีโอกาสจะแสดงออก แต่ถ้ามี โอกาสเมื่อใดก็พร้อมที่จะแสดงออกได้ทันที อย่างถูกต้องเปรียบพร้อม ผู้มีความยุติธรรมสูงจึงเป็นผู้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในตัวเอง สังคมที่มีความยุติธรรมย่อมเป็นสังคมที่สงบสุขเพราะทุกคนมั่นใจได้ว่าตนเองจะได้รับสิทธิอันชอบธรรม หากมีผู้ใดละเมิดก็จะได้รับการลงโทษอันควรแก่โทษานุโทษ จึงมั่นใจได้ว่าไม่มีใครอยากจะทำผิดโดยง่าย

2. คุณธรรมที่พึงประสงค์

Character Education Partnership (2005 : อ้างใน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2551 : 27) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนว่า ไม่มีทางใดทางหนึ่งเพียงทางเดียวในการจัดคุณลักษณะศึกษาให้มีประสิทธิภาพ แต่มีหลักการสำคัญ 11 ประการ ในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่ควรยึดถือซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลักการที่ 1 ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับค่านิยมเชิงจริยธรรม โดยทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือคนที่มีคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 2 ให้นิยามคำว่า “คุณลักษณะหรือคุณลักษณะ (Character)” ให้เข้าใจง่าย โดยรวมความหมายในเชิงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะต่างๆ ด้วย

หลักการที่ 3 ใช้วิธีการพัฒนาคุณลักษณะที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองโดยตรงอย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

หลักการที่ 4 สร้างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

หลักการที่ 5 เปิดโอกาสและจัดประสบการณ์การแสดงออกในทางคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน

หลักการที่ 6 ผนวกรวมการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนเข้ากับหลักสูตรวิชาการที่สอน การประชุมทางวิชาการ การวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ 12

หลักการที่ 7 พยายามเสริมแรงจูงใจในตัวผู้เรียน

หลักการที่ 8 จัดให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับที่พัฒนาผู้เรียน

หลักการที่ 9 ส่งเสริมการเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมของผู้เรียน และให้การสนับสนุนการจัดคุณลักษณะศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หลักการที่ 10 จัดให้สมาชิกในครอบครัว ชุมชน มีส่วนร่วมในการสร้างคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 11 ประเมินคุณลักษณะต่างๆ ของนักเรียนทั้งโรงเรียน และการดำเนินการของบุคลากรของโรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550)

Gholar (2006 : อ้างใน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2551 : 27) เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดศูนย์คุณลักษณะศึกษา (Character Education Center) เพื่อการศึกษาและสร้างกิจกรรมต่างๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง (Self-esteem) ให้แก่เด็ก แนวคิดดังกล่าวเน้นการพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา (Cognitive Area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะที่ดี ตลอดจนการพัฒนาด้านจิตใจ (affective area) ของผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการประพฤติ การปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายรวมถึงการบูรณาการการสอนและการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่างๆ ให้กับเด็ก ด้วยกิจกรรมที่บูรณาการและสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็ก มีลักษณะที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การแสดงบทบาทสมมติ (Roleplaying) กิจกรรมที่เน้นการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และกลยุทธ์ต่างๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1) ได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดย 8 คุณธรรมพื้นฐานประกอบด้วย

1. ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้องควร ผู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักรงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

2. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

3. ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงหึ่งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจปลอดจากความรู้สึกสำเอียง หรืออคติ ไม่ใช่เล่นหักกลศโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5. สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

6. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผักผ่อนจิตใจไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจและสภาพแวดล้อมมีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบของตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วงสามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มิเหตุมีผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

8. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เลิยสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอก เห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มี

ความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539 : 584 – 592) การพัฒนาบุคลิกภาพนั้น มุ่งให้เด็กแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมให้คงทนถาวร โดยให้รู้จักตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ จึงมีแนวทางการปฏิบัติและข้อควรระวังในแต่ละขั้นตอน ของพฤติกรรมย่อยต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงพฤติกรรมย่อยต่างๆ ของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
1. ความรับผิดชอบ	<p>ความหมาย</p> <p>ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความภาคภูมิใจ และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นพฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลของงานนั้นๆ 2. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว 3. เคารพต่อกฎระเบียบกฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง 4. มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค 5. รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี 6. มีความเพียรพยายาม 7. มีความละเอียดรอบคอบ 8. มีความสามารถอย่างเต็มที่ 9. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม 10. ตรงต่อเวลา 11. ยอมรับผลของการกระทำ <p>ขอบข่ายของพฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ต่อตนเอง 2. ต่อผู้อื่น

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
<p>1. ความรับผิดชอบ (ต่อ)</p> <p>2. ความซื่อสัตย์</p>	<p>3. ต่อการงาน</p> <p>ความหมาย</p> <p>ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ขอบข่ายและพฤติกรรม</p> <p>1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด</p> <p>พฤติกรรม</p> <p>1.1 ไม่สลับปลับกลับกลอก</p> <p>1.2. ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย</p> <p>1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน</p> <p>1.4 ไม่คดโกงความตั้งใจทำจริง</p> <p>1.5 ประพฤติตรงตามพูดและคิด</p> <p>2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน</p> <p>พฤติกรรม</p> <p>2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว</p> <p>2.2 ไม่ใช้อำนาจในหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว</p> <p>3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ</p> <p>พฤติกรรม</p> <p>3.1 ประพฤติตรงไปตรงมาไม่คิดคดต่อผู้อื่น</p> <p>3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย</p> <p>3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว</p> <p>3.4 เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์</p> <p>3.5 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง</p> <p>4. ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ</p>

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
2. ความซื่อสัตย์ (ต่อ)	<p>พฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ 4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือเอาดีเข้าตน 4.3 ไม่รวมมือทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์สุจริตที่มักจะพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน 4.4 ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้าง ไม่อยู่ที่ไม่ทำงาน 4.5 มาทำงานช้า เลิกก่อนเวลาที่กำหนด 4.6 ยืมเขาไปแล้วทำเป็นลืมไม่ส่งคืน 4.7 ทำของผู้อื่นเสียหายแฉ่งเฉย 4.8 ทำงานแต่เฉพาะหน้า ทำงานลวกๆ 4.9 ชื่อของสตางค์ทอนเกินก็เฉยเสีย 4.10 เขาของคนอื่นมาเป็นของตน 4.11 นื้อตระบัด ลักลอบ ยักยอก 4.12 ไม่ชำระหนี้ 4.13 ไม่รักษาคำมั่นสัญญา 4.14 ทูจริตต่อหน้าที่ การคดโกง 4.15 กล่าวเท็จ การบิดพลิ้ว การหลอกลวง 4.16 ไม่ตรงเวลา ฯลฯ
3. ความไม่มีเหตุผล	<p>ความหมาย</p> <p>ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิม อาจผิดได้</p> <p>พฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถือ งมงาย อวิชชา 2. ไม่ยึดถือตนเองหรือบุคคลเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่งมงาย 3. ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
3. ความไม่มีเหตุผล (ต่อ)	<p>4. ใช้วิธีแห่งประชาธิปไตย ประกอบด้วย การยอมรับ การคิดพิจารณา การใช้วิธีแห่งปัญญา</p> <p>5. ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ</p> <p>6. รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ มีสติยับยั้งชั่งใจ</p> <p>7. รู้จักข่ม ความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด</p> <p>8. การหนีออกจากความเคยชินที่ผิดๆ</p> <p>9. รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาละ รู้จักเทศะ</p> <p>10. ไม่เป็นคนหุนหา</p>
4. ความกตัญญูกตเวที	<p>ความหมาย</p> <p>ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในการอุปการะคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา</p> <p>กตเวที หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้นความกตัญญูกตเวทีจึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและการตอบแทนคุณต่อคนและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ</p> <p>ประเภทและพฤติกรรม</p> <p>1. ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคล ได้แก่ บุพการี ครูอาจารย์ และผู้อื่น ที่ทำประโยชน์ให้พฤติกรรม</p> <p>1.1 แสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น</p> <p>1.2 ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำความดีตอบแทนผู้มีพระคุณ</p> <p>1.3 ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง</p> <p>1.4 ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือนร้อนลำบาก</p> <p>1.5 เคารพรักใคร่ ไว้วางใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม</p> <p>1.6 ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ</p>

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
4. ความกตัญญูกตเวที (ต่อ)	<p>1.7 ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ</p> <p>2. ความกตัญญูกตเวทีต่อสัตว์ พฤติกรรม</p> <p>2.1 ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ</p> <p>2.2 ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่ใช่เกินกำลัง</p> <p>2.3 ไม่ปล่อยให้อดอยากอดโรย</p> <p>2.4 บำรุงเลี้ยงดูปรนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอน</p> <p>พักผ่อนตามวาระ</p> <p>2.5 ให้การดูแลรักษาไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย</p> <p>2.6 ไม่ผลักไสไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้</p> <p>3. ความกตัญญูกตเวทีต่อสถาบันและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสมบัติ</p> <p>พฤติกรรม</p> <p>3.1 จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์</p> <p>3.2 เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ</p> <p>3.3 ทำนุ – บำรุงศาสนา</p> <p>3.4 หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตนเพื่อให้ตนมีหลักฐานและประเทศชาติรุ่งเรือง</p> <p>3.5 รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>3.6 เพิ่มเติมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพยิ่งขึ้น</p> <p>3.7 รักษาเกียรติยศและนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ</p> <p>3.8 แสดงความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา</p>
5. การรักษาระเบียบวินัย	<p>ความหมาย</p> <p>การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ</p>

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
<p>5. การรักษาระเบียบวินัย (ต่อ)</p>	<p>ข้อบังคับ ข้อตกลงกฎหมายและศีลธรรม ประเภทของพฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การรักษาระเบียบวินัยภายนอกพฤติกรรม <ol style="list-style-type: none"> 1.1 การรักษาวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหาร ให้ถูกหลักอนามัยและสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมาม่า ฯลฯ 1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย 1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งในสำนักงาน วัดวาอารามสถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่างๆ เช่น ถนน แม่น้ำลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ 1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัยเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัยเอาใจใส่กวดขันปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐานควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง 2. การรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งและควบคุมท่วงทีกิริยาวาจาและใจ ให้หมั่นจดจงดงามด้วย การเว้นชั่ว ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกิริยา ระเบียบวาจาและระเบียบใจ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ระเบียบท่วงที ได้แก่ การจัดทำทางที่ทำให้เหมาะสมแก่ฐานะและภูมิรัฐของตน ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น ไม่ทะนงตน 2.2 ระเบียบกิริยา ได้แก่ การควบคุมอาการของร่างกายที่เคลื่อนไหวออกมาให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย โดยควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้งดงาม เป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพอ่อนโยน ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
5. การรักษาระเบียบวินัย (ต่อ)	<p>2.3 ระเบียบวาทา ได้แก่ การพูดสมานไมตรี พูดไพเราะ พูดดีมีประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดสอดเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า</p> <p>2.4 ระเบียบใจ ได้แก่ การรู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่คิงาม</p>
6. ความเสียสละ	<p>ความหมาย</p> <p>ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย</p> <p>ขอบข่ายและพฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การให้ทางกาย เช่น <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ช่วยเหลือผู้อื่นทำธุระการงานที่ไม่มีมีโทษ 1.2 ไม่นิ่งดูคาย 1.3 ช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ 2. การให้ทางวาจา เช่น <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในทางโลก และทางธรรม 2.2 ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์ 3. การให้ทางกำลังสติปัญญา <ol style="list-style-type: none"> 3.1 ช่วยแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา 3.2 ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่ทำผิด 3.3 ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบ 3.4 ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญา 4. การให้ด้วยกำลังทรัพย์ <ol style="list-style-type: none"> 4.1 แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้ 4.2 แบ่งปันเงินทอง ให้แก่ผู้ขัดสนที่สมควรให้ 4.3 สละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล 5. การให้ทางใจ <ol style="list-style-type: none"> 5.1 ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข 5.2 ไม่อาฆาตจองเวร

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
6. ความเสียสละ (ต่อ)	5.3 ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นที่สำนึกผิด 5.4 ไม่นึกสมน้ำหน้าผู้อื่นเมื่อเพียงพลา 5.5 ไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่นมาเป็นของตน
7. ความสามัคคี	<p>ความหมาย</p> <p>ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว</p> <p>พฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับตนให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี 2. รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน 3. เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม 4. เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ 5. ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา 6. รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม 7. มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ <p>ขอบข่ายของพฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามัคคีในครอบครัว 2. ความสามัคคีในโรงเรียน 3. ความสามัคคีในชุมชน 4. ความสามัคคีในชาติ 5. ความสามัคคีในโลก
8. การประหยัด	<p>ความหมาย</p> <p>การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวังรู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขต ที่พอเหมาะพอควร</p> <p>ขอบข่ายของพฤติกรรม</p>

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
8. การประหยัด (ต่อ)	<p>1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มีขอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการแสวงหาความรู้ ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพ ในการสร้างอำนาจ ในการสร้างทรัพย์</p> <p>2. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสมได้แก่</p> <p>2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตรา</p> <p>2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ (รายได้)</p> <p>2.3 การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้ อันควรเก็บไว้เป็นทุน</p> <p>2.4 ทำทรัพย์ที่มีอยู่เจริญงอกงาม</p> <p>2.5 คุ้มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย</p> <p>2.6 บำรุงของเก่าอันควรให้กลับใช้ประโยชน์ได้ใหม่</p> <p>2.7 ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คุ้มค่าและประโยชน์นานๆ</p> <p>2.8 รู้จักทำของใช้เองอย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขาทำ</p> <p>2.9 ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเพื่อให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์</p> <p>2.10 ไม่บำรุงบำเรอความสนุกสนานจนเกินไป ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม</p>
9. ความยุติธรรม	<p>ความหมาย</p> <p>ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีลำเอียง</p> <p>พฤติกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอรักใคร่ 2. ไม่ลำเอียงเพราะเกลียด 3. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว 4. ไม่ลำเอียงเพราะหลง

คุณลักษณะจริยธรรม	ความหมายและพฤติกรรม
9. ความยุติธรรม (ต่อ) 10. ความอดสาหัส	5. ไม่เข้าข้างคนคิด ความหมาย ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานพฤติกรรม 1. บากบั่น พยายาม 2. อดทน 3. ขยัน 4. ไม่ท้อถอย 5. พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ 6. กระตือรือร้น 7. หนักแน่นไม่หวั่นไหวง่าย
11. ความเมตตา – กรุณา	ความหมาย ความเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ พฤติกรรม 1. ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จำลอง หรือทำลายด้วยลักษณะต่างๆ 2. ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความกร้าวโกรธ 3. ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน 4. ช่วยพูดปลอบใจเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือนร้อน 5. ให้ความอนุเคราะห์แก่กุล 6. มีความสลดใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์ 7. แผ่เมตตาให้แม้จะมีผู้ทำให้เดือนร้อน 8. มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ ขอบข่ายของพฤติกรรม 1. ต่อตนเอง ต่อญาติ 2. เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน และผู้ใกล้ชิด 3. คนอื่นทั่วไป 4. สัตว์

คุณธรรม 9 ประการ ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พรทิพา วชิราภกร, 2546 : 3) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบในเรื่องของวัฒนธรรมและส่งเสริมคุณธรรมของคนในชาติ ได้พิจารณาเห็นว่าพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเปี่ยมด้วยสารัตถะและปรัชญาที่ทรงคุณค่าและคุณธรรม จึงได้รวบรวมพระราชดำรัสในวโรกาสต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยพิจารณาเน้นคุณธรรมที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยในโอกาสต่าง ๆ มาเผยแพร่เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้นำไปปฏิบัติให้กลายเป็นลักษณะนิสัยของตน ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมในพระราชดำรัส 9 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542 : 3)

1. พากเพียรอดทน หมายถึง พลังในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานที่กระตุ้นเตือนให้ทำงานจริงจัง โดยไม่ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อย ยากลำบากและอุปสรรค จนทำให้งานให้บรรลุความสำเร็จได้โดยง่ายดาย รวดเร็ว เรียบร้อยและทันเวลา
2. เสริมสร้างคนดี หมายถึง การตั้งกฎเกณฑ์ ตั้งระเบียบแก่ตนเอง โดยอาศัยปัญญา ความฉลาด รู้เหตุผล ในการตรวจสอบ พิจารณา วินิจฉัยการกระทำรวมถึงความประพฤติ เพื่อมิให้เกิดผิดพลาดและเสื่อมเสีย
3. รู้รักสามัคคี หมายถึง สำนึกต่อความรับผิดชอบในอันที่จะใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถในการเกื้อกูล ส่งเสริม สร้างสรรค์ร่วมกับบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม
4. มีน้ำใจ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การให้อภัย ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำปรึกษา การพูดจาดีมีความจริงใจ ตลอดจนรู้จักการวางตัวอย่างเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ
5. ใฝ่ประหยัด หมายถึง ความสามารถในการคิด วิเคราะห์และพิจารณา เพื่อใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัด
6. ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การใช้สติปัญญาในอันที่จะกระทำให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยความบริสุทธิ์ใจและตระหนักถึงความถูกต้อง จนได้รับความเชื่อมั่นและเกิดผลสัมฤทธิ์ของงาน
7. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การยอมรับตนเองทั้งในด้านความเป็นอยู่ ด้านความรู้ และความสามารถ เพื่อเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ตลอดจนความสามารถในการปฏิบัติงาน สามารถเสนอความคิดของตนเองและยอมรับความคิดของผู้อื่น ไม่ก้าวก่ายการทำงานและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

8. เรียงร้อยไมตรี หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวาง มีเหตุผล มีจิตใจที่มั่นคงเที่ยงตรงปราศจากอคติ มีความเข้าอกเข้าใจและประสานสัมพันธ์กับบุคคล และท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงาน

9. หวังดีมีเมตตา เมตตา หมายถึง การมีความคิดและจิตใจที่เปิดกว้าง หนักแน่น มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ ไม่ถือมั่น ไม่ถือตัว ไม่เห็นแก่ตัว ร่วมแรงร่วมใจกับบุคคลอื่น โดยถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว (ภณิขญา ชมสุวรรณ. 2548. 7 – 18)

เพื่อให้การสร้างสรรค์ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีคุณธรรมนำการพัฒนา มีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานของคุณธรรม บรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล สังคมคุณธรรมควรประกอบด้วยคุณธรรมที่พึงประสงค์อย่างน้อย 8 ประการ ดังนี้ (ประเวศ วะสี, 2549 : 6)

1. ความซื่อสัตย์สุจริต
2. ความมีน้ำใจ ความไม่ทอดทิ้งกัน ความมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3. มีความขยันขันแข็ง อดทน อดกลั้น พึ่งตนเองได้ ไม่มัวเมาในอบายมุข
4. มีสัมมาอาชีพ มีความพอเพียง
5. มีความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน สามารถรวมตัวร่วมคิด

ร่วมทำอย่างเสมอภาค

6. อนุรักษ์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

7. มีความยุติธรรมและแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

8. มีการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติ และชุดของคุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากการวิเคราะห์ของนายไกรยุทธ ธีรตยานันท์ (2531) ซึ่งใช้เป็นกรอบในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2543) พบว่าคุณลักษณะที่จำเป็นต้องพัฒนา 3 ด้าน (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม 2549 : 10) ได้แก่

1. คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ รวม 4 ชุด ได้แก่

1.1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้การกระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเองและการมีวินัย

1.2 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้การกระทำใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่องได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่และความกตัญญู

1.3 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตัดเตือนให้การกระทำใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความมีสติและรอบคอบ และความตั้งใจให้ดี

1.4 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้การกระทำใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกันความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วย ถ้อยทีถ้อยอาศัย

2. คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว ความตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

3. คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เช่น ความใฝ่เรียนรู้ ความรักโรงเรียนและความรักการอ่าน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนนักศึกษา เป็นพฤติกรรมที่ชุมชน สังคม และประเทศชาติต้องการ เช่น ความมีระเบียบวินัย กิริยามารยาทเรียบร้อย ความสำนึกในหน้าที่และความกตัญญู เป็นต้น

3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาด้านอาชีวศึกษา

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่สามารถพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษา ด้านอาชีวศึกษา ตามกระบวนการเรียนการสอนต้องบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2546:1) ได้กำหนดคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมทั้งระบุพฤติกรรมบ่งชี้ที่ครูผู้สอนสามารถสังเกตได้ขณะสอน ดังนี้

1. มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ในทางสังคมระหว่างบุคคลซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ส่งผลให้บุคคลแต่ละคนสามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้

2. ความมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับขององค์กรหรือสังคมนั้น ๆ เช่น การตรงต่อเวลา การรักษาสาธารณประโยชน์ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา ฯลฯ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ตลอดจนทั้งเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

3. ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งในสิ่งที่ดีหรือไม่ดี สามารถควบคุมตนเองได้ มีความมุ่งมั่น เพียรพยายามในการเรียน และการปฏิบัติงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ทันท่วงเวลา มีการวางแผนการปฏิบัติงาน การใช้เวลา อย่างมีระบบและเหมาะสม ตลอดทั้งปฏิบัติอย่างครบถ้วน

4. ความซื่อสัตย์ สุจริต หมายถึง ความประพฤติที่ตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง หรือประพฤติชอบในทางที่ชอบ เช่น ไม่พูดเท็จ ไม่ลัทธิขโมย ไม่แอบอ้างผลงานของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่ทุจริตในการสอบ ฯลฯ

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจ แน่ใจในแนวความคิดและการกระทำของตนเองอย่างมีเหตุมีผล มีหลักการ ในการที่จะทำงานหรือสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ถูกต้องและเหมาะสม

6. การประหยัด หมายถึง ความระมัดระวัง การรู้จักยับยั้งในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงิน วัสดุอุปกรณ์ น้ำ ไฟฟ้า ฯลฯ ทั้งของตนเองและส่วนรวมให้พอเหมาะพอควร เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างคุ้มค่า

7. ความสนใจใฝ่รู้ หมายถึง ความตั้งใจ ความพยายามของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือความมุ่งหวังในการที่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอของบุคคล

8. ความรักสามัคคี หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจ ชื่นชมยินดี ความพร้อมเพรียงปรองดองกันของบุคคลที่มีต่อกันและกันและที่มีต่อองค์กร

9. การละเว้นสิ่งเสพย์คิดและการพนัน หมายถึง การไม่เสพ ไม่เล่นหรือไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพย์คิดและการพนันทุกประเภทที่ผิดกฎหมาย หรือมีโทษต่อร่างกายรวมถึงการไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เสี่ยงและอาจนำไปสู่การเสพสิ่งเสพย์คิดและการพนัน

10. ความกตัญญูคุณเวทีย หมายถึง การแสดงออกถึงการรู้คุณหรือการสนองบุญคุณต่อผู้ที่มีพระคุณ หน่วยงานที่ตนทำงานของบุคคล ทั้งด้านความคิดและการกระทำ

11. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดสิ่งแปลกใหม่ โดยสามารถที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแง่มุมใหม่ และเป็นกระบวนการใช้ความคิดในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

12. การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านการเรียนและการทำงาน โดยวิถีทางที่สุจริต ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

13. ความปลอดภัย หมายถึง การแสดงออกทางความคิดหรือการกระทำของบุคคลในการระมัดระวังขณะที่ทำงานของบุคคลเพื่อให้ตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนรวมพ้นภัย

14. ความอดทน และอดกลั้น หมายถึง ความมานะพยายามไม่ย่อท้อในการทำงานหรือในการกระทำใด ๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ไม่ว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรคใดในการทำงานนั้น ๆ

และรู้จักระงับใจ ความคุมสติสัมปชัญญะ กริยามารยาท อารมณ์ ในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ หรือ ชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้

15. ความมีมารยาทไทย หมายถึง การทำความเคารพแบบไทยๆ การไหว้การมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ การนอบน้อมถ่อมตน และการพูดจาที่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 2 คุณธรรม จริยธรรม ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาด้านอาชีวศึกษา

คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้
1. มีมนุษยสัมพันธ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. แสดงกริยาท่าทางสุภาพ 2. พูดจาสุภาพ 3. ช่วยเหลือผู้อื่น 4. ไม่เอาเปรียบผู้อื่น 5. ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 6. ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น 7. ยอมรับความสามารถของผู้อื่น 8. ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม 9. ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ 10. เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
2. ความมีวินัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. แต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อตกลง 2. ตรงต่อเวลา 3. รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อม 4. เข้าร่วมกิจกรรมที่ครูผู้สอนกำหนด 5. ปฏิบัติตามกฎระเบียบ 6. เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน 7. ไม่ประพฤติผิดศีลธรรมอันดี

คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้
3. ความรับผิดชอบ	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน 2. การปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอนที่เหมาะสม 3. ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ 4. ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ 5. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนด 6. มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน 7. ไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
4. ความซื่อสัตย์สุจริต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่พูดเท็จ 2. ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างมาเป็นของตนเอง 3. ไม่ทุจริตในการสอบ 4. ไม่ลักขโมย
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง	<ol style="list-style-type: none"> 1. กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล 2. กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง 3. กล้ายอมรับความจริง 4. เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย 5. กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
6. การประหยัด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้ทรัพยากร เช่น คน เงิน เวลา วัสดุ ฯลฯ ทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า 2. ใช้ทรัพยากร เช่น น้ำ ไฟฟ้า ฯลฯ อย่างประหยัด
7. ความสนใจใฝ่รู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชอบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง 2. ชอบซักถามปัญหาข้อสงสัย 3. แสวงหาประสบการณ์และค้นหาความรู้ใหม่ๆ 4. มีความกระตือรือร้นในการใฝ่หาความรู้ใหม่
8. การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่สูบบุหรี่ 2. ไม่ดื่มสุราและของมึนเมา 3. ไม่เสพสิ่งเสพติดอื่น ๆ

คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้
8. การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน (ต่อ)	4. ไม่เล่นการพนัน
9. ความรักสามัคคี	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่ทะเลาะวิวาท 2. ร่วมมือในการทำงาน
10. ความกตัญญู	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน 2. มีสัมมนาการระต่อครู 3. อาสาช่วยเหลืองานครู 4. อาสาช่วยเหลืองานพ่อแม่ ผู้ปกครอง
11. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. คิดสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดประโยชน์ 2. ทำในสิ่งที่มีประโยชน์ที่คนอื่นไม่เคยทำ 3. พัฒนางานอยู่เสมอ
12. การพึ่งตนเอง	<ol style="list-style-type: none"> 1. สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ 2. สามารถทำงานได้ลุล่วงภายใต้ข้อที่กำหนด 3. ทหารายได้ระหว่างเรียนโดยสุจริตและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
13. ความปลอดภัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเอง 2. ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อผู้อื่น 3. ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อส่วนรวม
14. ความอดทนและอดกลั้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความอดทนในการเรียนและการปฏิบัติงาน 2. มีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี 3. ควบคุมกริยามารยาทในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้
15. มารยาทไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. แสดงความเคารพโดยการยกมือไหว้ 2. มีสัมมนาการระต่อผู้ใหญ่ 3. แต่งตัวถูกต้องตามประเพณีนิยม 4. ประพฤติและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม

สรุปได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการพร้อมด้วยสถานศึกษาในสังกัดฯ ต้องการให้นักศึกษาประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ เป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่อง มีมนุษยสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันจะได้เข้ากับบุคคลอื่นได้ มีวินัย คือ ควบคุมตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของสังคม มีความรับผิดชอบ ยอมรับผลการกระทำของตนเอง มุ่งมั่นและเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง ไม่พูดเท็จ ไม่ลักขโมย ไม่แอบอ้าง ไม่ทุจริต มีความเชื่อมั่นในตนเอง แน่ใจในแนวความคิดและการกระทำของตนเองอย่างมีเหตุผลมีหลักการ

4. แนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

สืบเนื่องพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดจุดมุ่งหมายว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขนั้น

เพื่อให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน โดยยึดหลักคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ตามนโยบายที่รัฐบาลเคยประกาศไว้

เพียเจท์ (Piaget , 1969 : 69) กล่าวว่า พัฒนาการของเด็กจะเปลี่ยนแปลงได้นั้นขึ้นอยู่กับสติปัญญาในการที่จะรับรู้ และได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาทางจริยธรรม ไว้ 3 ขั้นคือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (0 - 2 ปี) หมายถึง เด็กไม่สามารถรับรู้รายละเอียดของสิ่งแวดล้อม ต้องการการตัดสินใจจากบุคคลอื่นไม่ใช่ความคิดของตนเอง แล้วแต่จะมีผู้กำหนดให้ปฏิบัติ
2. ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง (2-5 ปี) หมายถึง มีสติปัญญาสูงขึ้น รู้จักการปรับตัว มีความเกรงกลัว และเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ โดยยังไม่มีเหตุผลของตนเอง
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (8 ปีขึ้นไป) หมายถึง เด็กจะคลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก ถ้าตัดสินใจด้วยตนเอง และปฏิบัติอย่างมีกฎเกณฑ์มากขึ้น

เพียเจท์ (Piaget , 1969 : 69) เชื่อว่าจริยธรรมแฝงอยู่ในกฎเกณฑ์ทุกชนิด เด็กที่มีอายุ 2 - 8 ปี เป็นระยะที่ผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเด็ก เด็กจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ได้จากผู้ใหญ่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวในการประพฤติปฏิบัติตาม ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรมในเด็กย่อมสามารถกระทำได้

อย่างค่อยเป็นค่อยไป เท่าที่สติปัญญาของเด็กจะเรียนรู้ และคุณธรรมที่นำมาพัฒนาที่ต้องไม่ยากเกินไปในการฝึกฝน เช่น ความมีระเบียบวินัย ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประหยัด เป็นต้น (สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : 7 – 8)

พระราชวรมูณี (ประยูรค์ ปยุตโต) (2535 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา” ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. จริยศึกษาเพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนา

จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมที่จะดำรงอยู่อย่างมีสันติสุขและจริยศึกษาก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมที่ดำรงอยู่อย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะในยุคสมัยนี้ สังคมมีสภาพเสื่อมโทรมทางจิตใจ ผู้คนห่างเหินจากศีลธรรม จำเป็นจะต้องเร่งรัดการสร้างเสริมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ จริยศึกษาคควรได้รับการเน้นหนักเป็นพิเศษ ถ้ายังปรารถนาความเจริญในวิถีทางการพัฒนาอุตสาหกรรม ก็ควรจะเข้าถึงความเจริญนั้นในสภาพที่ดีกว่าและมีปัญหาน้อยกว่าประเทศที่พัฒนาไปก่อน ด้วยการจัดการศึกษา โดยเฉพาะจริยศึกษาที่ป้องกันปัญหาและพัฒนาคนได้ตรงจุดตรงเป้า

2. ระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งแห่งคำสอนและระบบจริยธรรมที่หยั่งรากฝังลึกลงแล้วในพื้นฐานของสังคมไทย แม้ว่าปัจจุบันในระดับพื้นผิว จะมองเห็นว่าผู้คนห่างเหินจากหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา ก็ยังสืบต่ออยู่แน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย

การสอนจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาหรือการนำพระพุทธศาสนามาใช้ในการสอน จริยศึกษาเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับรากฐานทางวัฒนธรรมและพื้นเพทางจิตใจของคนไทย เป็นจริยธรรมที่กลมกลืนบนพื้นฐานที่ต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ซึ่งทำให้พร้อมที่จะทำงานได้ง่ายฉับไวกว่าและเบาแรงกว่าการกระทำด้วยวิธีอย่างอื่น จึงไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ในทางจริยธรรม

3. ชาวพุทธควรมีสติธิเรียนจริยศึกษาแบบพุทธ

การปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งศีลธรรมที่รองรับเป็นพื้นฐาน การที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนาและนับถือสืบต่อกันมาก็เพราะมีความเชื่อในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าว่าได้ทรงค้นพบศีลธรรมและทรงสั่งสอนระบบจริยธรรมที่ถูกต้องจริงแท้ตรงตามศีลธรรมนั้น จึงเห็นชอบและพอใจที่จะนำเอาหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมหรือระบบการปลูกฝังจริยธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นระบบชีวิตทางศีลธรรมของตน

การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนไทย คือ พระพุทธศาสนา กลายเป็นเรื่องที่คนไทยจะต้องรู้ ในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ใหญ่

กว้างครอบคลุมเป็นเนื้อหาสาระสำคัญของวัฒนธรรมไทยและเป็นมรดกของชนชาติไทย เมื่อมองกว้างๆ อย่างนี้ การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งทีคนที่อยู่ในสังคมไทยควรจะต้องรู้อย่างหนึ่ง ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตนหรือสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมของตน เป็นสิ่งที่พลเมืองส่วนใหญ่ถึงประมาณร้อยละ 95 นับถือกันอยู่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมีสถานที่คือวัดวาอาราม ตลอดจนถ้อยคำพูดจาภาษาสื่อสารก็จำกัดตายตัว ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่จะต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ถ้าคนไทยไม่รู้จักระพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันก็คงต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาของไทยในความหมายหนึ่งก็คือการเตรียมคนไทยรุ่นใหม่ให้พร้อมที่จะมาอยู่ร่วมในสังคมไทยและมาช่วยพัฒนาสังคมไทย ถ้าจัดการศึกษาไม่ถูกต้อง ละเลยสิ่งที่คนไทยควรจะต้องรู้ทำให้เขาไม่รู้จักระและปฏิบัติตัวไม่ถูก อันจะไม่เป็นผลดีทั้งแก่ชีวิตของตัวเองและแก่สังคมไทย จึงน่าจะต้องยอมรับว่าการศึกษาในยุคปัจจุบันของไทยมีความผิดพลาดในส่วนนี้ซึ่งควรจจะเร่งแก้ไข (กรรณิการ์ ชุมภูเมือง, 2548 : 10 – 12)

แนวคิด การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับอุดมศึกษา (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2546 : 58) กล่าวว่า จิตลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของนิสิตนักศึกษา เป็นสิ่งสำคัญต่อ พฤติกรรมของบุคคลและมีบทบาทต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านี้ต่อไปในอนาคตสถาบันการศึกษาจึงควรมุ่งที่จะจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาจิตลักษณะสำคัญ 10 ประการในนิสิตนักศึกษาไทย ประกอบด้วย จิตลักษณะ 8 ด้าน ตามทฤษฎีตันไม้อจริยธรรม ได้แก่

1. การมีสติปัญญาขั้นนามธรรม
2. สุขภาพจิตดีและการปรับตัวได้ทางจิตสังคม
3. การหยั่งลึกทางสังคมสูง
4. ค่านิยมทางการศึกษาและการใฝ่รู้สูง
5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง
6. เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นกฎเกณฑ์และเหนือกฎ
7. มุ่งอนาคต ควบคุมตนเองสูง
8. เชื่ออำนาจในตนเองมาก

ส่วนจิตลักษณะที่สำคัญต่อนิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะมี 2 ประการ

1. ทักษะคติ คุณธรรม และค่านิยมของคนเก่ง ดี มีความสุข
2. จรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งหมายถึง คุณธรรม ค่านิยม และการเคารพกฎระเบียบ มี

จริยธรรมตามที่วิชาการและวิชาชีพของตนกำหนดไว้ เพื่อการเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุขในงานอาชีพของคุณ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 63 – 67) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมไว้ดังนี้

1. การให้ความรู้ขั้นสูงสุด วิธีการฝึกฝนเด็กโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นสูงเกินกว่าขั้นที่ตนมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับเหตุผลใหม่เด็กจะนำไปใช้เปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ซึ่งการเปรียบเทียบนี้เด็กจะเกิดความรู้ที่ขัดแย้งกันหรือเกิดความไม่สมดุทางความคิด ความไม่สมดุลนี้จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตนเพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้
2. การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธ ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเพศชายมีโอกาสเข้ารับการอบรมทางพุทธศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณรและภิกษุในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวก แต่ที่ปฏิบัติกันมากคือ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ในระยะเวลาเข้าพรรษา คือระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี การได้บวชเรียนนี้ในวัฒนธรรมไทยถือว่าเป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบในหน้าที่ การงานครอบครัวและประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว สังคมถือว่าเป็นผู้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่ลดความเห็นแก่ตัวและเพิ่มความเห็นแก่ พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ นอกจากนั้นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้ว ยังควรเป็นผู้ที่มีความซบซึ้งในรสพระธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนาอีกด้วย
3. การให้แสดงบทบาท วิธีการนี้เกิดจากการเข้าใจว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่น ได้ดีคินั้น ต้องให้เขาได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากที่ตนมีอยู่ ซึ่ง คอลลินส์ กล่าวว่ววิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิดหรือรู้สึกแตกต่าง ไปจากที่เขาเป็นอยู่ได้คือ ให้เขาได้แสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โคลเบอร์ก ได้กล่าวว่า การสวมบทบาทนั้น ได้แก่การรับเอาทัศนคติของคนอื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วย กระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวาง และเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิม ไม่ยึดอยู่กับตนเอง
4. การใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดความคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปโดยง่าย เพื่อนนับว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก

5. การเลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบให้ขึ้นก็เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ทดลองวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีแรกทีกล่าวมาแล้ว หรือการให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือการให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกัน เป็นเอกลักษณ์ อาจจะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อนได้มาก การจัดตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบ เป็นวิธีที่มีการศึกษาค้นคว้ามามากพอประมาณ เพราะเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเชื่อว่า จะเรียนรู้จากสังคม ได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่เด็กอาจทำตาม โดยไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะการเลียนแบบ นี้เป็นลักษณะหนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ใน ชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Immitation) ก็ดี การเทียบเคียง (Identification) ก็ดี ล้วน เป็นวิธีที่อาศัยตัวแบบลักษณะและความเหมาะสมของตัวแบบเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับวิธีนี้ เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะดึงดูดและชักชวนให้ผู้อื่นสังเกตเห็น เกิดความเชื่อและคล้อยตามได้ ตัวแบบที่มี อิทธิพลต่อเด็กได้มากได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ใหญ่และเพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการ เลียนแบบได้มาก คือ ความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในเรื่องความรู้ความสามารถของตัวแบบใน เรื่องที่เขาจะแสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบก็เป็นตัว แปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเลียนแบบได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาแนวความคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สรุปลงได้ดังนี้ แนวทางในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมที่ดีนั้น จะต้องใช้วิธีพัฒนาตนเองก่อน เป็นแบบอย่างที่ดี แล้วจึงนำไปสู่การ พัฒนาผู้อื่นตามขั้นตอนดังกล่าว เพื่อให้เป็นธรรมชาติที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนิน ชีวิตประจำวัน แต่มีข้อเป็นการกระทำในลักษณะเสรีจิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็น นิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เฉกเช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา

5. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องตระหนักและให้ ความสำคัญในการพัฒนาตนเอง และผู้อื่น กิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทั้งสิ้น กิจกรรมหน้าเสาธง การประกาศความดี ประกาศความไม่ดี การแก้พฤติกรรม การส่งเสริมพฤติกรรม โรงเรียนกระทำในช่วงเวลานี้ทั้งสิ้น นักจิตวิทยาพัฒนาการ และนักวิชาการ ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มานานแล้ว และยังมี ความเห็นว่าหากการคุณธรรมจริยธรรมถูกต้อง จะเป็นหลักชัยในการพัฒนาจิตใจของบุคคลได้อีก ด้วย

5.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ทฤษฎีของนักจิตวิทยาคลุ่มจิตวิเคราะห์ที่ควรกล่าวคือ ฟรอยด์ (Freud) เป็นนักจิตวิทยาคลุ่มแรกที่มีชื่อเสียงในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ฟรอยด์ได้อธิบาย การเกิดพฤติกรรมต่างๆ ว่าเกิดจากแรงผลักดันจากจิตใต้สำนึก ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1. Id (Primitive Self) ได้แก่ คนที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์เป็นคนที่มนุษย์มีมาพร้อมกำเนิด และเป็นคนที่เป็นแหล่งกำเนิดของแรงขับพื้นฐานทั้งหมด

2. Ego (Present Self) ได้แก่ คนในจิตใต้สำนึก และจิตใต้สำนึกบางส่วนที่เราอาจรับรู้หรือได้รับรู้บางส่วนในขณะปัจจุบัน

3. Superego (Self with Ethics) ได้แก่ คนในจิตใต้สำนึก เป็นส่วนมาก อาจมีจิตใต้สำนึกแฝงอยู่บ้าง เป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว

จากพื้นฐานความเชื่อของฟรอยด์ 3 ข้อนี้เอง อาจสรุปได้ว่า จริยธรรมในเด็กตามความคิดของฟรอยด์ คือ ความละเอียดในพฤติกรรมอันเกิดจากแรงขับ 2 ตัวได้แก่

1. แรงขับทางเพศ (Sex Drive)

2. แรงขับจากความก้าวร้าว (Aggressive Drive)

ซึ่งทั้ง 2 แรงขับนั้น จะผสมผสานมากับการเลียนแบบเอกลักษณ์ของบิดาหรือมารดา (Identification) โดยฟรอยด์อธิบายว่าการเลียนแบบ คือ กระบวนการเอาบุคลิกภาพของบุคคลอื่นมาผนวกเข้าเป็นส่วนของบุคลิกภาพของเด็กเอง ซึ่งหมายถึง การที่เด็กจะเลียนแบบบุคลิกภาพของพ่อหรือแม่ ตามอิทธิพลทางบวกหรือลบ จากปมออดิปัส (Oedipus Complex) ซึ่งจะเกิดกับเด็กในตอนต้นของชีวิตซึ่ง ฟรอยด์เชื่อว่าการเลียนแบบนั้นมีกระบวนการดังนี้

1. กระบวนการสร้างจิตใต้สำนึก (Conscious) ของเด็กนั้นเป็น

2. กระบวนการข้ามวัย (Generation) ซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดค่านิยมต่างๆ จากบิดาหรือมารดาของเขาโดยวิธีการเลียนแบบ

หรือมารดาของเขาโดยวิธีการเลียนแบบ

3. เด็กจะสร้างหรือรับค่านิยม ความพึงพอใจหรือบทบาททางเพศต่างๆ ของเขาโดยเป็นเอกเทศนั้น โครงสร้างทางชีววิทยา (Biological Structure) จะพิจารณาด้วยตนเองในสำนึกว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก ควรทำหรือไม่ควรทำ โดย Superego จะมีหน้าที่ 3 ประการ คือ

3.1 กระตุ้น Id (Primitive Self) ให้ละทิ้งไม่ถูกไม่ควร

3.2 สนับสนุน Ego (Self) ให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกที่ควร

3.3 แรงขับทางเพศ (Sex Drive)ต่อต้านให้เกิดการแสดงออกด้านความถูกต้อง

ตามกฎเกณฑ์ของสังคม

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังกล่าวอีกว่า คนในคุณธรรม (Superego) นั้นสร้างมาจากพัฒนาการของมนุษย์ในการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในสภาพการณ์และบุคคลแวดล้อมในสังคมที่เขาเป็น

สมาชิก ฟรอยด์ อธิบายว่า คนในคุณธรรม ในเด็กผู้ชายนั้นสร้างมาจาก Oedipus Complex โดยเกิดขึ้นจากเด็กผู้ชายรักแม่ และพยายามเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อ ชีดพ่อเป็นแบบอย่าง เพื่อเรียกร้องความรักจากแม่ ในทำนองเดียวกันเด็กผู้หญิงจะเกิด Electra Complex โดยที่เด็กผู้หญิงจะอิจฉาการมีอวัยวะเพศชาย (Penis) ของพ่อ จึงหันมารักพ่อและเลียนแบบพฤติกรรมของแม่ เพื่อเรียกร้องความรักจากพ่อ

5.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ (Piaget)

เพียเจท์ (Piaget) เป็นผู้เริ่มศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้ กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น และได้แบ่งขั้นของการพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึง 2 ขวบ เด็กวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดลอมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการจะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดลอม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น
2. ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้จะอยู่ในช่วงอายุ 2-8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งผู้ใหญ่ คือ ประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 8 - 10 ปี เพียเจท์ เชื่อว่าเกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคลบางคนพัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สองเนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดู หรือสังคมหรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้ (วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี.(2250) อ้างถึงในดวงเดือน พันธุมนาวัน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก .2520 : 40-43)

5.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969 : 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม โดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจท์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งการสัมภาษณ์และการเขียนตอบ โคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่าการพัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น ขั้นของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ และพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์ก กำหนดขั้นของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่าอยู่ในระดับอายุนี้ ให้เหตุผลมีลักษณะแบบนี้แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิด ซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่ามีกระบวนการความคิดทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละขั้นยัง

เป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไปขั้นที่สูงกว่า การแก้ปัญหาที่มีลักษณะที่มีเหตุผลมากกว่าพัฒนาการ ทั้ง 6 ขั้น จัดเป็น 3 ระดับแต่ละระดับมี 2 ขั้นดังนี้

1. ระดับก่อนเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Preconventional Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจจึงเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัลและการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหนีการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำหรือเขาจะเลือกกระทำในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจผู้ใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่ง เด็กในวัยนี้เข้าใจคำว่า ความดี ไปในความหมายว่า คือสิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแปรงฟันหลังอาหารเพราะกลัวคุณแม่ดุ ฉะนั้นการกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึงการเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ นั้นจะถูกผู้ใหญ่ดูว่า หรือเขียนตีเพื่อที่จะทำให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนเป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้น ระหว่าง 7 ขวบ ถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่เด็กจะค่อยๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เขาทำความดีได้มากกว่าการดูคำหรือว่าจะลงโทษ เช่น เด็กหญิงจะช่วยบิดามารดา ทำความสะอาดบ้าน เพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้นและเด็กชายจะช่วย รดต้นไม้ ก็เพื่อจะได้รับการคำชมเชย และเด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็กๆ เช่น เมื่อเขาให้ขนมจันก็จะต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดของคนอื่น

2. ระดับตามกฎเกณฑ์ หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level) อายุ 10 – 16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ส่วนมากในทุกๆ สังคม การดำเนินและการยกย่องชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy – Nice Girl” Orientation) เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูงและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The “Low and Order” Orientation) วัยรุ่นเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์มากพอที่จะทราบว่า สังคมประกอบด้วยบุคคลต่างๆ แต่ละกลุ่มมีกฎเกณฑ์ให้สมาชิกยึดถือ บางกลุ่มมีเจ้าหน้าที่รักษากฎเกณฑ์เหล่านั้นด้วย และเขาเข้าใจในหน้าที่ของคนใน

กลุ่มต่างๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากพอสมควร เขามีความเข้าใจในบทบาทของคนอื่น ด้วยว่าคนนั้น มีตำแหน่งอย่างนั้น การกระทำที่ถูกต้องนั้นจะพิจารณาเพื่อกลุ่มเพื่อส่วนรวมด้วย

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง (Postconventional Level) วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะเป็นอายุ 16 ปีขึ้นไป บุคคลระดับเหนือกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ซึ่งแยก “ตน” ออกจากกฎเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่นและกำหนดค่าของตนเองในรูปของหลักจริยธรรมที่ตนเลือก คนในระดับเหนือกฎเกณฑ์บางคนจะเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม แต่การยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรม โดยทั่วไปที่กำหนดขึ้นอย่างที่เป็นที่ยอมรับและเป็นรากฐานของกฎของสังคม (Society Rules) หลักจริยธรรมเหล่านี้ในบางกรณีจะเกิดขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งในกรณีเช่นนี้ พวกเหนือกฎเกณฑ์จะพิจารณาตัดสินโดยใช้หลักจริยธรรมมากกว่าที่จะใช้กฎเกณฑ์

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract, Legalistic Orientation) บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการกระทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผลเป็นคนไม่แน่นอนใจ โลกไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำตามที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วย จริยธรรมขั้นนี้พบมากในผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีประสบการณ์และความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่นๆ ในโลก บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว มีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ เช่น ยึดถือโลกบาลธรรม 2 ประการ คือ หิริ ความละอายแก่ใจตนเองในการที่จะกระทำชั่ว และมีโอตตปปะ คือ ความเกรงต่อบาป เพราะมีความเชื่อในหลักสากลที่ว่า ถ้าบุคคลที่กระทำแล้วถึงแม้จะรอดพ้นไม่ถูกผู้ใดลงโทษ แก่โทษที่ได้รับคือผู้กระทำความเลวนั้นจะมีจิตใจต่ำลง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2520 : 44) ได้สรุปทฤษฎี พัฒนาการทางจริยธรรม โคลเบอร์กทั้ง 6 ขั้น ให้เห็นได้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมและอายุของบุคคล ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ชั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ชั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี) ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7 - 10 ปี) ชั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) ชั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13 - 16 ปี) ชั้นที่ 5 หลักการทำงานตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) ชั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี) 2. ระดับตามเกณฑ์ (10 - 16 ปี) 3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969: 394) เชื่อว่า พัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้น จากชั้นที่หนึ่งผ่านไปตามลำดับจนถึงชั้นที่ 6 จะข้ามขั้นไม่ได้ เพราะคนเราจะให้เหตุผลในชั้นที่ต่ำกว่าก่อน ต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางแนวความคิดและเหตุผล ทำให้การให้เหตุผลในชั้นที่สูงขึ้นมีมากขึ้น ส่วนเหตุผลในชั้นที่ต่ำกว่าจะได้รับการใช้น้อยลงทุกทีและถูกทิ้งไปในที่สุด

ส่วนบ่อเกิดของเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น โคลเบอร์กมีความเห็นว่าจากการพัฒนาการทางการเรียนรู้ ในขณะที่เด็กได้มีโอกาสติดต่อกัมพันธ์กับผู้อื่น การได้เข้ากลุ่มทางสังคมประเภทต่างๆ จะช่วยให้ผู้ที่มีความฉลาดได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่น อันจะช่วยให้เขาพัฒนาทางจริยธรรมในชั้นที่สูงขึ้นไปได้อย่างรวดเร็ว โคลเบอร์กเชื่อว่า การพัฒนาทางจริยธรรมนั้น มิใช่การรับความรู้จากการปราศสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อผู้อื่นและบทบาทของผู้อื่นด้วย รวมทั้งข้อเรียกร้องและกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่างๆ ซึ่งอาจจะขัดแย้งกัน แต่ในขณะที่เดียวกันก็ผลักดันให้บุคคลพัฒนาไปตามขั้นตอนในทิศทางเดียวกันเสมอ ไม่ว่าจะบุคคลจะอยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524: 31)

5.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (พรวรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2530 : 120) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนั้น ได้นำหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of A Association) มาอธิบายวิธีการ และขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม โดยมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือ วัฒนธรรม (Culture) เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขตามสังคม (Social Contingencies) ให้กับเด็กแรกเกิด ในทัศนะของนักจิตวิทยา พฤติกรรมนิยมหรือการเรียนรู้ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม โดย

มีแรงจูงใจมาจากความต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัล ตลอดจนการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ มนุษย์จึงมี ปทัสถาน (Norm) ของจริยธรรมตามแนวโครงสร้างของสังคมที่มนุษย์อยู่นั่นเอง

นักจิตวิทยาทางการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เช่น เซียร์ส (Sears) ฮอฟแมน (Hoffman) แบนดูรา และ วอลเตอร์ (Bandura & Walter) หรือมิลเลอร์ และคอลลาร์ด (Miller & Dollard) จึงได้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ เซียร์ส (Sears) เชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดู (Child – Rearing Practice) มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็ก

แบนดูรา (Bandura) เชื่อว่าการสร้างค่านิยมและจริยธรรมของเด็กนั้นคือ การที่เด็กได้เรียนรู้ในลักษณะของการลอกเลียนแบบ โดยเด็กจะสังเกตพฤติกรรมจริยธรรมของคนที่อยู่ใกล้ชิดและบันทึกในความทรงจำ แล้วจึงถ่ายทอดพฤติกรรมนั้นในลักษณะที่ใกล้เคียงกับความคิดรวบยอดการลอกเลียนแบบเอกลักษณ์ (Identification) ของฟรอยด์ (Freud)

นักจิตวิทยาการการเรียนรู้ทางสังคมสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมของมนุษย์ได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางจริยธรรม คือ การที่มนุษย์พัฒนาพฤติกรรมและความรู้สึกสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดว่าดีงามถูกต้อง มากกว่าจะเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการคิดเข้าใจทางปัญญา (Cognition)
2. ตัวเสริมหรือแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางจิตใจมนุษย์ที่จะได้รับการยอมรับหรือรางวัลทางสังคม
3. พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรม
4. ปทัสถาน (Norm) ของจริยธรรมเป็นมาตรฐานของจริยธรรมได้มาโดยการเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม (External Cultural Rules)
5. สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้แก่ ตัวเสริมแรงทางบวกและทางลบ ตัวแบบพฤติกรรมที่มีอิทธิพล เช่น บิดา มารดา หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสังคมนั้น (สมเดช ใจหวัง . 2530: 231 – 232)

5.5 ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 2 – 4) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 – 60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยได้แบ่งต้นไม้อจริยธรรมออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดี ละเว้นความชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่ 2 ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

1. เหตุผลเชิงจริยธรรม
2. มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
3. ความเชื่ออำนาจในตน
4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
5. ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่ 3 ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่าง ขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ

1. สติปัญญา
2. ประสบการณ์ทางสังคม
3. สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้ง 3 นี้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิต 3 ด้าน ในประมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้น บุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วด้วย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้ว ทฤษฎีนี้ก็ได้อธิบายแนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ๆ มาเพิ่มเติมในทฤษฎีนี้อีก เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 5 ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่า คนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านนี้ในประมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้เหมาะสมกับอายุ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ซึ่งผลนี้เดิม

พบในการวิจัยไทย 2 เรื่อง (ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม 2524 ; โกลด์ มีคูน 2524)

จากทฤษฎีพัฒนาการด้านคุณธรรมและจริยธรรมดังกล่าว ทำให้พอสรุปได้ว่า การที่ครู อาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา หรือบุคคลในวิชาชีพอื่นใดทั้งหลาย จะมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพได้นั้น ต้องมีเหตุปัจจัยที่สำคัญทั้งจากภายนอกและภายในตัวบุคคลเหล่านั้น มาเป็นสิ่งผลักดัน โดยเฉพาะด้านสถานภาพส่วนตัว ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่การงาน วุฒิ การศึกษา ประสบการณ์ด้านการสอน และการบริหาร เป็นต้น

5.6 ทฤษฎีการพิจารณาและเสริมสร้างค่านิยม (Value Clarification)

หลุยส์ แรทส์และคณะ อ้างใน กรมวิชาการ (2541 : 48 - 49) ค้นพบว่าค่านิยม (Value) คือ หลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงาม ถูกต้อง และควรค่าแก่การยึดถือ กระบวนการพิจารณาและเสริมสร้างค่านิยมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการที่ดีที่ถูกต้องที่ควรตามทัศนคติของตนเองเป็นอย่างไร โดยที่ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ เจตคติ พฤติกรรม และความรู้ลึกซึ้งของแต่ละบุคคล ซึ่งความเชื่อ เจตคติ พฤติกรรม และความรู้ที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาในชีวิตประจำวันมีมากมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาที่มีบางส่วนเท่านั้นที่เป็นการแสดงออกของค่านิยมโดยมีกระบวนการ 7 ขั้น เพื่อใช้ในการพิจารณาว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้น ได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ ถ้าไม่ผ่านกระบวนการทั้ง 7 ขั้น ค่านิยมตัวที่บุคคลอ้างว่าตนมีก็ยังไม่เป็นค่านิยมจริงหรือค่านิยมสร้างเสริม (Full values) คงเป็นได้เพียงทัศนคติหรือ Partial Values ซึ่งจะไม่ยึดไว้เป็นเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ 7 ขั้น ของกระบวนการกระจำค่านิยม ได้แก่

การเลือก	ขั้น 1. สำรวจทางเลือก
	ขั้น 2. พิจารณาผลที่เกิดจากแต่ละทางเลือก
	ขั้น 3. ตัดสินใจเลือกโดยเสรี
การนิยามชัดแจ้ง	ขั้น 4. มีความสุข + ภูมิใจ
	ขั้น 5. เต็มใจประกาศยืนยันให้เป็นที่รับรู้
การปฏิบัติ	ขั้น 6. แสดงค่านิยม
	ขั้น 7. ปฏิบัติซ้ำ ๆ ให้เป็นกิจนิสัย

จะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นระบบของการพัฒนาตนเอง (Self-development) เมื่อมนุษย์เรียนรู้จักตนเองเข้าใจบุคลิกภาพของตนจากการใช้กลวิธีในการหาทางเลือกปฏิบัติหลาย ๆ ทางเพื่อตอบสนองความต้องการ เมื่อทางเลือกใดแสดงออกแล้วได้ผลสำเร็จก็จะยึดทางเลือกนั้นไว้เป็นค่านิยมและปฏิบัติอีกในโอกาสต่อไป ถ้าปฏิบัติซ้ำ ๆ ก็จะเป็นลักษณะนิสัยและเป็นบุคลิกภาพในภาพรวม ซึ่งการพัฒนาบุคคลให้มีจริยธรรมต้องพัฒนาโดยเติมเต็มความต้องการพื้นฐานถึงขั้นที่ 4

ตามการวิจัยของ มาส โลว์ คือ ทางกาย ความปลอดภัย ความรัก ความมีค่า และศักดิ์ศรี จึงจะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพให้ถึงขั้นที่ 5 (Self-actualization) ที่บุคคลครองคุณธรรม มีความรักและศักดิ์ศรีในตน มีวินัย มีจริยธรรม และมีประสิทธิผลในการดำเนินชีวิตและอาชีพสำหรับการพิจารณาและเสริมสร้างค่านิยมเน้นกระบวนการให้บุคคลได้สำรวจความคิด ความเชื่อความต้องการ และการกระทำของตนเองเพื่อให้บุคคลได้รู้จักตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม เกิดการแลกเปลี่ยนค่านิยมของตนกับของผู้อื่น มาเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับตนเองช่วยให้บุคคลได้ค้นหาค่านิยมอะไรมีความหมายต่อตนเอง เป็นค่านิยมที่พึงประสงค์ของตนเองกระบวนการพิจารณาและเสริมสร้างค่านิยมดังกล่าวเป็นไปในแบบพลวัตคือบุคคลจะสำรวจค่านิยมของตนอยู่เสมอ ค่านิยมที่สมบูรณ์คือค่านิยมที่ผ่านกระบวนการทั้ง 7 ขั้น ดังกล่าว และบุคคลจะสามารถดำเนินชีวิตตามค่านิยมของตน มีความคิดความรู้สึก และการกระทำที่สอดคล้องกัน บุคคลได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่จะให้ผู้เรียนได้ เลือกกิจกรรมตามความสนใจ โดยใช้กระบวนการกลุ่มและปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย นอกจากนี้ยังมี ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การเรียนรู้ซึ่งที่สามารถนำมากำหนดกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนคือ ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม

5.7 ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม

การพัฒนาจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรม มุ่งสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาที่บุคคลพึงปฏิบัติ โดยการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม (การกระทำ) ในสภาพแวดล้อม นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อกันและกัน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต อ่างในกรนวิชาการ (2534 : 54-57) กล่าวว่าพฤติกรรมใดก็ตามที่บุคคลแสดงออกแล้วได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มจะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก หรือทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเกิดขึ้นเนื่องจากผลกรรมที่พึงพอใจนั้น ได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นตัวเสริมแรงบวกของบุคคลนั้น การเสริมแรงทางบวกได้แก่ตัวเสริมแรงทางสังคม เช่น การให้คำชมเชย การแสดงท่าทางยอมรับการสัมผัส นอกจากนี้อาจเป็นกิจกรรมที่พึงพอใจ เช่น ให้เล่นเกม กีฬา ดูโทรทัศน์ หรือการให้คะแนนซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับความพึงพอใจ ส่วนพฤติกรรมใด ๆ ก็ตามที่บุคคลแสดงออกแล้วได้รับผลกรรมที่ไม่พึงพอใจบุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะระงับหรือยุติการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ในอนาคต ผลกรรมชนิดนี้เรียกว่าการลงโทษ จะเห็นได้ว่า จากแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้แบบการกระทำที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหรือเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนใช้ในการลดหรือยุติพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ เช่น ถ้าต้องการที่จะพัฒนาหรือเพิ่มพฤติกรรมใดให้ใช้การเสริมแรงทางบวก ต่อพฤติกรรมนั้น แต่ถ้าต้องการที่จะลดหรือยุติพฤติกรรมใดให้ใช้การลงโทษ ในกรณีที่ไม่ต้องการใช้การลงโทษเพื่อลดหรือยุติพฤติกรรมก็อาจใช้การเสริมแรงทางบวกต่อพฤติกรรมตรงข้ามทดแทน เช่น ครูมีความต้องการที่จะลดหรือยุติพฤติกรรมลูกจากที่นั่งของนักเรียน ในชั้นเรียนขณะที่ครูกำลัง

ดำเนินการสอนอยู่ครูสามารถทำได้โดยการให้การเสริมแรงทางบวกต่อพฤติกรรมการนั่งอยู่กับที่ของนักเรียน การทำเช่นนี้จะทำให้นักเรียนยุติพฤติกรรมการลุกจากที่นั่งครูควรใช้การเสริมแรงทางบวกเพื่อลดหรือยุติพฤติกรรมนั้นมากกว่าจะใช้การลงโทษ เพราะจะไม่ทำให้นักเรียนเกิดปัญหาทางอารมณ์ หรือหนีจากชั้นเรียน และควรจะใช้การลงโทษต่อเมื่อหาวิธีการอื่น ๆ ไม่ได้อีกแล้ว การนำแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้แบบการกระทำ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเหล่านั้นได้โดย กำหนดพฤติกรรมเป้าหมายให้ชัดเจน ในกรณีนี้ครูจะต้องเริ่มจากการกำหนดลงมาให้นั่นเองก่อนว่าจริยธรรมข้อใดที่ต้องการที่จะให้นักเรียนลดการพัฒนาในกรณีที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่จะต้องพัฒนามากกว่า 1 พฤติกรรมขึ้นไป จะต้องพิจารณาลำดับความสำคัญหรือความจำเป็นของพฤติกรรมนั้นๆ แล้วค่อยดำเนินการพัฒนาไปที่ละพฤติกรรม แต่ในกรณีที่พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกันก็อาจจะพัฒนาไปที่ละหลายๆ พฤติกรรมในเวลาเดียวกันได้ เช่น การเข้าชั้นเรียนตรงเวลา การส่งงานตรงเวลา เป็นต้น ครูต้องทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนาว่าเกิดขึ้นบ่อยหรือ เกิดขึ้นนานเพียงไรในการเกิดแต่ละครั้งเป็นเวลาอย่างน้อย 1 สัปดาห์ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงกำหนดตัวเสริมแรง หรือตัวลงโทษ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ หรือออกแบบสอบถามนักเรียน เพื่อจะได้แน่ใจว่าตัวเสริมแรงหรือตัวลงโทษที่จะใช้นั้น จะได้ผลจริงๆ ในกรณีที่พฤติกรรมที่ต้องการจะพัฒนานั้นยังไม่เกิดขึ้น ครูอาจกระตุ้น โดยการชี้แนะ พร้อมทั้งให้การเสริมแรงทันทีที่ นักเรียนแสดงพฤติกรรมนั้นในขณะที่ดำเนินการด้วยวิธีการปรับพฤติกรรมรวมอยู่นั้น จะต้องสังเกต และบันทึกพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา ตลอดเวลา เพื่อแนวโน้มของการเกิดพฤติกรรมที่ต้องการนั้นและปรับปรุงวิธีการได้ทันที เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ต้องการพัฒนานั้นสม่ำเสมอแล้ว ให้ครูทำการเสริมแรงทางบวก ออกไปโดยวิธีการให้การเสริมแรงบ้าง ไม่ให้การเสริมแรงบ้างการทำเช่นนี้จะทำให้พฤติกรรมเชิง จริยธรรมของนักเรียนที่พัฒนาแล้วนั้นคงอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนานหรือคงอยู่เป็นการถาวรสำหรับสาเหตุที่ทำให้การปรับพฤติกรรมไม่ได้ผล มีอยู่หลายประการ เช่น

1. พฤติกรรมเป้าหมายไม่ชัดเจน
2. ตัวเสริมแรงไม่เหมาะสม
3. วิธีการให้ตัวเสริมแรงและระยะเวลาไม่เหมาะสม
4. ครูไม่สามารถควบคุมแหล่งของตัวเสริมแรงทางบวกอื่น ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมที่ต้องการปรับ
5. ขาดการวางแผนล่วงหน้าในการปรับพฤติกรรม คือ ต้องทำให้สม่ำเสมอและเป็นระบบมิใช่ทำตามอารมณ์

จึงพอสรุปได้จากทฤษฎีพัฒนาการที่ส่งเสริมคุณลักษณะทางจริยธรรม ช่วยให้เกิดความกระจำในการพัฒนา เพื่อช่วยให้ไม่เป็นการพัฒนาที่เน้นลักษณะภายนอก (Outward bound) แต่เป็นผู้ที่มีลักษณะควบคุมจากภายในตนเอง (Inner-directed) มีความคงเส้นคงวาในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ภายในตน ทฤษฎีของ เพียเจต์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) เน้นในเรื่องการพัฒนารูปแบบ (Form) ของเหตุผลเชิงจริยธรรม การพัฒนาด้านสติปัญญาและประสบการณ์ทางจริยธรรม เนื่องจากโคลเบอร์ก (Kohlberg) ยอมรับว่าเนื้อหา (Content) ทางจริยธรรมนั้นเด็กเรียนรู้จากคำสั่งสอนและเลียนแบบพฤติกรรมตามกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยการให้รางวัลและการลงโทษ สำหรับทฤษฎีของมาสโลว์เมื่อถึงขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นแสวงหาคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและอาชีพ เมื่อบุคคลแสวงหาคุณธรรม ก็จะแสดงพฤติกรรมครองคุณธรรม ปฏิบัติตนมีวินัยและมีจริยธรรม ส่วนทฤษฎีการพิจารณาและเสริมสร้างค่านิยมนั้นบุคคลจะสามารถดำเนินชีวิตตามค่านิยมของตน มีความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่สอดคล้องกับบุคคลได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มประสิทธิภาพโดยตระหนักและยอมรับในคุณค่าของตนเองและผู้อื่นสำหรับทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยมมุ่งสร้างพฤติกรรมที่ดีงามที่บุคคลพึงปฏิบัติ โดยการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลการกระทำ ในสภาพแวดล้อม นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมใดก็ตามที่บุคคลแสดงออกแล้วได้รับผลที่พึงพอใจ บุคคลนั้นก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก หรือทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเกิดเพิ่มขึ้นเนื่องจากผลกรรมที่พึงพอใจนั้นได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นตัวเสริมแรงบวกของบุคคลนั้นในการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีความจำเป็นที่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะครูที่ดำเนินกิจกรรมที่จะมาวางแผนกำหนดเป้าหมาย ลำดับความสำคัญของกิจกรรม และแนวทางการจัดกิจกรรม นับว่าทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาหลอมรวมใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม จะเห็นได้ว่าถ้าเราศึกษาทฤษฎีและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมจะสามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมในวิถีชีวิตและความเป็นเอกลักษณ์แบบไทยไว้ได้ นอกจากนี้การนำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้นมาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยนำมาหลอมรวมให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการ จะสามารถทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามต้องการของแต่ละสถานศึกษา เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาได้ในระดับหนึ่ง

6. การบริหารงานกิจการนักเรียน

6.1 การบริหารกิจการนักเรียน

การบริหารกิจการนักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหาร โรงเรียนประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการอันต่อเนื่องและสานสัมพันธ์ร่วมกันของฝ่ายบริหาร ด้วยเป็นงานที่ผู้บริหารของโรงเรียนจำเป็นต้องรับผิดชอบร่วมกันเพราะเกี่ยวข้องกับนักเรียนตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาในโรงเรียน จนออกจากโรงเรียนเลยทีเดียว ดังนั้น โดยปกติแล้ว โรงเรียนประถมศึกษา กับมัธยมศึกษาจึงมักจะกำหนดให้งานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนนี้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของอาจารย์ฝ่ายปกครอง หรือรองผู้อำนวยการ เป็นต้น ทำหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบตั้งแต่การปกครองนักเรียน การแนะนำนักเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมนักเรียนให้เป็นไปตามแผนนโยบายของโรงเรียน โดยมีผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนหรือสถานศึกษาทำหน้าที่ควบคุมและบริหารงานกิจการนักเรียนให้บรรลุยังสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย พร้อมทั้งพยายามสร้างสรรค์ สืบสาน และส่งเสริมทุกวิถีทางเพื่อให้นักเรียนมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันตนเองให้มีคุณภาพและสมรรถภาพที่เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้มากยิ่งขึ้น

6.2 ความหมายของการบริหารกิจการนักเรียน

การบริหารกิจการนักเรียน (Student Personnel Administration) ได้แก่ การจัดดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน โดยไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในห้องเรียน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ก่อนที่นักเรียนจะเข้าเรียน ระหว่างอยู่ในโรงเรียน กระทั่งออกจากโรงเรียน

ในด้านการอธิบายความหมายนี้ ได้มีนักวิชาการพยายามอธิบายความหมายให้ครอบคลุมเพื่อความชัดเจน และแสดงทัศนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการนักเรียน ไว้ที่น่าสนใจ ดังเช่น

Stoop (1975 : 331) อธิบายความหมายของการบริหารกิจการนักเรียนว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการต่างๆ แก่นักเรียน ซึ่งมีใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนตามปกติ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในห้องเรียน และเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดของนักเรียน ทั้งยังส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลดีขึ้น จนสามารถให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนได้มากขึ้น

ธงชัย ช่อพุกงา (2537 : 4) อธิบายว่า การบริหารกิจการนักเรียนหมายถึง การกระทำทุกอย่างในโรงเรียน เพื่อช่วยพัฒนาให้นักเรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่โรงเรียนต้องการ เช่นงานพัฒนานักเรียนทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นการช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตที่สมบูรณ์ให้กับนักเรียน เพื่อให้แก่นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติต่อไป

6.3 ความสำคัญของการบริหารกิจการนักเรียน

สวัสดี สุคนธ์รังสี (อ้างอิงจาก อวยชัย วัชรธรรม 2533 : 15) ได้ศึกษาวิจัยและสรุปความสำคัญของงานกิจการนักเรียนไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนไม่สามารถจำกัดอยู่แค่ภายในห้องเรียนเท่านั้น โรงเรียนจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมนอกห้องเรียนอีกด้วย การบริหารกิจการนักเรียนมีความสำคัญที่นอกเหนือไปจากการบริหารงานด้านอื่นๆ (งานวิชาการ บุคคล ชุรการ และการเงิน) ประการหนึ่งก็คือ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของนักเรียนนับตั้งแต่นักเรียนได้เข้าสู่ระบบของโรงเรียนกระทั่งออกจากโรงเรียน งานบริหารกิจการนักเรียนจึงมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบจัดทำเกี่ยวกับตัวนักเรียนแต่ละคน อาทิ ดูแลปกครองและจัดบริการสิ่งต่างๆ ให้แก่นักเรียน รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมบทเรียนให้แก่นักเรียนอีกด้วย งานบริหารกิจการนักเรียนจึงมีความสำคัญดังสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. มีความสำคัญต่อตัวนักเรียน กล่าวคือ ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสคลายเครียดจากการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ เนื่องจากหากนักเรียนมุ่งแต่เรียนและทำงานตามที่ครูมอบหมายอย่างจริงจังจนไม่มีเวลาหยุดพัก ย่อมทำให้หย่อนสมรรถภาพพัฒนา ไม่มีสมรรถภาพทัดเทียมกับผู้อื่นได้
2. มีความสำคัญต่อผู้สอน เนื่องจากส่งเสริมให้ผู้สอนมีสัมพันธภาพอันดีแก่ผู้เรียน ได้รู้จัก เข้าใจ และสามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาของผู้เรียน ได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้น
3. มีความสำคัญต่อผู้บริหาร โรงเรียน ช่วยให้ผู้บริหารฯ ได้ข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อนำมาศึกษาหรือใช้ประโยชน์กับนักเรียน ผู้ปกครอง นายจ้าง โรงเรียน หรือสถานศึกษาที่สูงขึ้นไป ซึ่งต้องการข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน เป็นต้น
4. มีความสำคัญต่อฝ่ายแนะแนว ค้ำช่วยทำให้ได้รับข้อมูลด้านความถนัด และความสนใจจากการสังเกต และบันทึกข้อมูลประจำวันในการร่วมทำกิจกรรมนักเรียนรายบุคคล เพื่อนำไปประกอบการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในการตัดสินใจวางแผนเลือกสายการเรียนให้เหมาะสมกับตนที่สุด
5. มีความสำคัญต่อประเทศชาติ กล่าวคือ เสริมสร้างประชาชาติที่เข้มพร้อมไปด้วยคุณภาพ สมรรถภาพ และประสิทธิภาพ ในด้านปัญญา ศีลธรรม จรรยา มารยาท เพราะได้ส่งเสริมนักเรียนในด้านกิจกรรมต่างๆ ให้มีความรู้และประสบการณ์อยู่เนืองๆ อันสรรค์สร้างให้นักเรียนเติบโตเป็นพลังสังคมของชาติต่อไป

นอกเหนือไปจากนั้นแล้วการบริหารกิจการนักเรียนยังมีความสำคัญต่อตัวของนักเรียนผู้ทำกิจกรรมโดยตรงอีกหลายประการ อาทิ (คำรง ประเสริฐกุล, 2542 : 5)

1. นักเรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมเพื่อเป็นคนดี และใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนและในสังคมอย่างมีความสุข
2. งานกิจการนักเรียน สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างกว้างขวาง

3. ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาตนเอง มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. องค์ประกอบการเรียนรู้นอกจากการจัดการเรียนการสอนโดยตรงในห้องเรียน แล้วการเรียนรู้สามารถเกิดจากการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน และสามารถทำได้กว้างขวางมาก

6.4 ความมุ่งหมายของการบริหารกิจการนักเรียน

การบริหารกิจการนักเรียนมีความมุ่งหมาย อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนดังต่อไปนี้ (ดำรง ประเสริฐกุล : 6)

1. เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ
2. เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการพัฒนาตนเอง ให้เกิดความเจริญในทุกๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
3. เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ความสามารถ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยมีครู อาจารย์เป็นที่ปรึกษา
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองและบุคคลอื่นๆ ในเรื่องของงานกิจกรรมนักเรียน
5. เพื่อฝึกให้นักเรียนทำหน้าที่เป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี
6. เพื่อสร้างวินัยให้เกิดขึ้นในตัว of นักเรียน ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับของโรงเรียน
7. เพื่อให้การบริการและสวัสดิการแก่นักเรียน ในขณะที่ได้เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข
8. เพื่อเป็นการปลูกฝังประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในตัว of นักเรียน
9. เพื่อให้นักเรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและสังคมภายนอกได้
10. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก เชิดชู และยกย่อง โรงเรียนของตนและสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

6.5 ขอบข่ายของการบริหารกิจการนักเรียน

การบริหารกิจการนักเรียนจัดเป็นงานที่ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนนับตั้งแต่เริ่มเข้าเรียน อันได้แก่ งานทะเบียนและประวัตินักเรียน งานปกครองและการควบคุมความประพฤติ งานบริหารอื่นๆ ที่โรงเรียนควรจัดทำ รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ที่พึงมี จึงได้มีผู้กำหนดขอบข่ายงานบริหารกิจการนักเรียนไว้ต่างๆ ดังนี้

เชาวัน มณีวงศ์ (2528 : 13) ได้แบ่งขอบข่ายของการบริหารกิจการนักเรียนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. งานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ หรือ นโยบายของรัฐบาล เช่น การรับนักเรียน งานทะเบียนนักเรียน วินัยและการลงโทษ
2. การจัดบริการต่างๆ เท่าที่โรงเรียนและผู้บริหารจะพึงจัดให้ได้ตามความสามารถได้แก่ งานแนะแนว โครงการอาหารกลางวัน สุขภาพอนามัย สภာหรือสโมสรนักเรียน เป็นต้น

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 217-269) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียนไว้ว่าควรประกอบด้วยภารกิจ 4 ประการคือ การจัดกิจกรรมนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน และบริการอื่นๆ

6.6 หลักการจัดกิจการนักเรียน

เพื่อให้การบริหารกิจการนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นักการศึกษาต่างๆ จึงได้พยายามเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการบริหารกิจการนักเรียนให้เป็นระบบอันกอปรไปด้วยคุณภาพ ดังต่อไปนี้ (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2525 : 24)

1. โรงเรียนจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเข้าเรียนอย่างเสมอภาคและยุติธรรม
2. การให้บริการของโรงเรียนควรคำนึงถึงนโยบายว่า “ช่วยเหลือเพื่อให้เขาช่วยตนเอง” ด้วยการจัดบริการให้มีลักษณะเป็นวิชาการให้บริการเพื่อให้ผู้เรียนช่วยตนเองได้
3. สถานศึกษารับผิดชอบด้านการปกครอง ดูแลให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยและอบรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม จรรยาบรรณอันดีงาม เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะตลอดจนส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพอันเหมาะสม
4. รับผิดชอบเกี่ยวกับสวัสดิการของนักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามนโยบายของสถานศึกษา และประสานงานด้านกิจการนักเรียนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน
5. สรรค์สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบให้บังเกิดขึ้นในตัวนักเรียนให้เป็นคนดี “คิดกว้าง – มองไกล – ใฝ่ดี” และเป็นพลเมืองดีของประเทศ

จากหลักการบริหารกิจการนักเรียนดังกล่าว จึงทำให้มีการกำหนดสายงานการบริหารโรงเรียนให้เป็นระบบและมีระเบียบครอบคลุมกับการบริหารยิ่งขึ้น

6.7 การปกครองนักเรียน

เป็นงานที่สำคัญประการหนึ่งของการบริหารกิจการนักเรียน ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีกฎระเบียบและวินัยในตนเอง และรู้จักกติกา มารยาทในสังคม สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นที่ยอมรับนับถือและน่าเชื่อถือสำหรับบุคคลอื่นผู้พบเห็น ทำให้สร้างเสริมชื่อเสียงและเกียรติยศแก่สถานศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักเรียนทุกคน จะต้องร่วมด้วยช่วยกันรักษา และปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

เสริมวิทย์ สุกเมธี (2531 : 227) ได้ให้ความหมาย การปกครองงานด้านกิจการนักเรียนคือ การให้ความคุ้มครองดูแลงานด้านกิจการนักเรียน โดยนักเรียน และเพื่อนนักเรียน ซึ่งเป็นการฝึกการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามหลักปฏิบัติ โดยมีครูอาจารย์เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การดำเนินงานด้านการปกครองนักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์

6.8 ความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียน

1. เพื่อให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่องานของตนเองต่อครอบครัวและสังคม
2. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรักภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความรู้และเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการธำรงรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงของชาติ
3. เพื่อให้นักเรียนเคารพต่อกฎหมายและกติกาของสังคม รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะมีความสามัคคี รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล ใ้เสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา
4. เพื่อให้นักเรียนรู้จักปกครองกันเองในรูปของคณะกรรมการนักเรียน
5. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออกตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเอง และเคารพในสิทธิของบุคคลอื่น

6.9 หลักการปกครองนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2530 : 25) กล่าวว่า หลักการปกครองนักเรียนที่นิยมใช้ในปัจจุบัน มี 2 ประการดังนี้ คือ

1. หลักการควบคุม คือ โรงเรียนใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ เมื่อมีการกระทำผิดไปจากข้อตกลงนั้น จะมีการลงโทษตามที่โรงเรียนกำหนดไว้ คือ ตั้งแต่กล่าวตักเตือน เตือน ทำทัณฑ์บน สั่งพักการเรียน ให้ออก และคัดชื่อออก อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งตามลักษณะความผิดที่ได้กระทำลงไป
2. หลักการพัฒนาและส่งเสริม คือ การที่โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมหรือกิจกรรมต่างๆ โดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมหรือกระตุ้นให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่

พึงประสงค์ สภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ มีประโยชน์ช่วยนักเรียนได้พัฒนาความถนัด ความสามารถพิเศษ ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่า และมีแรงจูงใจที่จะประพฤติดี

6.10 บทบาทของผู้บริหารในการปกครองนักเรียน

ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องรับภารกิจดูแลและบริหารงานในสถานศึกษาให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อย ตั้งแต่งานบริหารบุคลากรอื่นได้แก่ ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่/พนักงานนักการภารโรง นักเรียน และยังต้องดูแลงานด้านอื่นๆ เช่น งานวิชาการ งานกิจการนักเรียนตลอดจนงานอื่นๆ อีก จิปาถะ ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีผู้ช่วยฝ่ายต่างๆ อาทิ ฝ่ายวิชาการฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายอาคาร สถานที่ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีคุณภาพยิ่งขึ้นสำหรับการปกครองนักเรียน นอกจากนี้จะเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยเฉพาะแล้วและเพื่อให้การดูแลนักเรียนเป็นไปอย่างทั่วถึงดังกล่าวในเบื้องต้น ผู้บริหารก็อาจจะ มอบหมายให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง หรือฝ่ายกิจการนักเรียน ทำหน้าที่รับผิดชอบและดูแล นักเรียน

1. อบรมศีลธรรม จรรยาบรรณ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
2. ปกครองดูแล ให้ความอบอุ่น และความปลอดภัยแก่นักเรียนในขณะที่อยู่ในโรงเรียน
3. ให้คำแนะนำในด้านความประพฤติของนักเรียนและครู ให้สามารถปรับตัวเข้ากับ สังคมและระเบียบประเพณีที่ตนสังกัดอยู่
4. วางแผน ควบคุม และแก้ปัญหาการมาโรงเรียนของนักเรียน และการมาทำงานของครู
5. วิเคราะห์และวิจัยปัญหาของนักเรียนที่มีปัญหารายบุคคล เพื่อประสานงานกับฝ่าย เน้นแนวให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามอัตรภาพ
6. วางแผนติดตามผลนักเรียนที่ออกจาก โรงเรียนไปแล้ว เพื่อปรับปรุงด้านการ ปกครองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
7. วางแผนและจัดให้มีการรวบรวมข้อมูล สถิติเกี่ยวกับการปกครองให้เป็นปัจจุบัน เพื่อป้องกันแก้ปัญหา และนำไปใช้ในการแนะนำ
8. ประสานงานกับผู้ปกครอง และร่วมมือกันแก้ปัญหาของนักเรียนด้วยเหตุนี้ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ช่วยฝ่ายปกครอง จึงครอบคลุมเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนใน หลายๆ ด้าน เพื่อให้ นักเรียนมีระเบียบวินัยที่ตนเอง

7. บริบทโรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี

7.1 ประวัติโรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี

โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี (Teerapada Technology School : T-TECH) ตั้งอยู่ที่ 99 หมู่ 6 ถนนร้อยเอ็ด-โพนทอง (ทางไปสนามบิน) จังหวัดร้อยเอ็ด เริ่มก่อตั้งเมื่อ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2544 เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นจากผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ในการพัฒนาการศึกษาของชาติ เพื่อให้ลูกหลานในจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดใกล้เคียง ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยนายธีระ ชัยคณารักษ์กุล และนางวิภาดา ชัยคณารักษ์กุล ได้มีแนวความคิดที่จะกินกำไรให้กับสังคม ในการพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ให้มีความสำคัญในการพัฒนาคน ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา การจัดบริการด้านการศึกษาให้กับชุมชน การให้ความรู้ด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยเฉพาะการขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และเพื่อให้บุตรหลานสามารถเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน อยู่กับพ่อแม่ เพื่อความอบอุ่นในครอบครัว เป็นการสร้างรากฐานทางสังคม ให้ครอบครัว สร้างสังคมให้เข้มแข็งนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศชาติ โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี จึงเกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการพัฒนาการศึกษาของประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีประชากรในจังหวัด จำนวน 1.3 ล้านคน

แนวความคิดการกินกำไรให้กับสังคมด้วยการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนขึ้นอีกหนึ่งแห่งในจังหวัดร้อยเอ็ด โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียน (สช.) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2544 ใบอนุญาต (สช.2) เลขที่ 2/2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 โดยมีนายธีระ ชัยคณารักษ์กุล ในนามบริษัทธีรภาค จำกัด เป็นผู้รับใบอนุญาต นายเชษฐพงษ์ ชัยคณารักษ์กุล เป็นผู้จัดการโรงเรียน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์ เป็นครูใหญ่

7.2 ปรัชญา วิสัยทัศน์ เป้าหมาย

7.2.1 ปรัชญา

จัดการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สู่ความเป็นเลิศ

7.2.2 วิสัยทัศน์ (Visions)

โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยีเป็นสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง ที่ยอมรับและเชื่อถือของสังคม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตและอุทยานทางการศึกษาที่งามตา นักศึกษางามใจ วิชาการก้าวหน้า ทางเลือกใหม่ของสังคม และผู้ต้องการเข้าสู่ตลาดงานทั้งในและต่างประเทศ

7.2.3 เป้าหมาย (Targets)

โรงเรียนธีรภาคเทคโนโลยี ได้วางเป้าหมายการดำเนินงานของโรงเรียนเอาไว้ทั้งหมด 7 ด้านดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ
2. ด้านหลักสูตรและการสอน
3. ด้านทรัพยากร
4. ด้านสภาพแวดล้อม
5. ด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ
6. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา
7. ด้านกำกับ ตรวจสอบและรายงาน

7.3 พันธกิจ (Missions)

1. จัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) รวมทั้งหลักสูตรระยะสั้นและภาคสมทบ ในสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ การบัญชี การตลาด ช่างไฟฟ้าและไฟฟ้ากำลัง ช่างอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีโทรคมนาคม ช่างยนต์ และเทคนิคยานยนต์และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

2. โรงเรียนจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียน รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักตัดสินใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการจัดการและแก้ปัญหาได้

3. โรงเรียนจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีความรับผิดชอบ ขยัน ประหยัด มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์

4. ร่วมมือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์กับชุมชนและส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างบุคลิกภาพประชาธิปไตย และวัฒนธรรม ประชาธิปไตย ปลุกจิตสำนึกในความเป็นไทย สามารถดำรงตนเป็นตัวอย่าง ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้

5. พัฒนาครู อาจารย์ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

6. ส่งเสริมการวิเคราะห์ วิจัย เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศ นำมาปรับปรุง และพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7. โรงเรียนนำกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาเข้ามาใช้ในการจัดการศึกษา

7.4 โครงสร้างการบริหาร

7.4.1 ผู้รับอนุญาต

7.4.2 ผู้จัดการโรงเรียน

7.4.3 ผู้อำนวยการโรงเรียน

7.4.4 รองผู้อำนวยการโรงเรียน 4 ฝ่าย

- 1) รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
- 2) รองผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมการศึกษา
- 3) รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนานักเรียนนักศึกษา
- 4) รองผู้อำนวยการฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรัส แก้วเป็ง (2546 : 42 - 73) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านการวชิรธรรมโรงเรียนเชิงคำวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า วิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านการวชิรธรรมนักเรียนโรงเรียนเชิงคำวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การวชิรธรรมที่มีต่อพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ การวชิรธรรมที่มีต่อครูอาจารย์การวชิรธรรมที่มีต่อเพื่อน และการวชิรธรรมที่มีต่อผู้ปกครองและบุคคลอื่น ควรใช้โครงการอบรมให้ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านการวชิรธรรม โครงการประกวดมารยาทไทย โครงการเพื่อนเตือนเพื่อนและโครงการพี่เตือนน้อง

วิชัย กฤษกลาง (2546 : 119 - 124) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและ จริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน มีปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน และระดับน้อย 1 ด้าน สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ย สูงที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านอิทธิพลของสื่อมวลชน รองลงมาได้แก่ ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางบ้าน ปัญหาด้านการเรียนการสอน ในโรงเรียน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ปัญหาด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

2. ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ตามทัศนะของ ผู้บริหาร โรงเรียน กับ ครูผู้สอน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

3. ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กับ โรงเรียนไม่ขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวม มีปัญหา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน โดย โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีปัญหามากกว่าโรงเรียนไม่ขยายโอกาสทางการศึกษา

4. ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ โดยรวมมีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน โดยโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลาง มีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือ พ่อแม่ส่วนมากไม่มีเวลาดูแลบุตร เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจบีบรัดตัว ต้องทำงานนอกบ้าน ปล่อยให้เด็กอยู่กับคนแก่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นและไม่ค่อยเชื่อฟังคนแก่เนื่องจากมีปัญหาช่องว่างระหว่างวัยมาก เมื่อมีปัญหาเด็กมักเลือกปรึกษาเพื่อนมากกว่าปรึกษาพ่อแม่หรือครู จึงถูกเพื่อนชักจูงไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร ตลอดจนครูมีภาระงานมาก ทำให้ขาดการกวดขันดูแลพฤติกรรมเด็กอย่างต่อเนื่อง บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ควรใช้เวลาใกล้ชิดบุตรหลานของตนเองให้มากขึ้น และหาโอกาสพบปะปรึกษาหารือกับครูเพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่นักเรียน

ประสิทธิ์ นวลศรี (2547 : 75 - 84) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนหัวหินวิทยาคม พบว่า

1. ระดับคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง

2. แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน คือ ผู้บริหาร และบุคลากรในโรงเรียนทุกคนต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และสร้างความตระหนักให้แก่นักเรียนทราบถึงคุณค่าและประโยชน์ของคุณธรรม จริยธรรมที่มีต่อตนเองและส่วนรวม

ภิญญา ชมสุวรรณ (2548 : 53 - 55) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงาน พบว่า คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงาน จำแนกตามประเภทธุรกิจ เรียงลำดับ ดังนี้ ธุรกิจการบริการและธุรกิจการจัดจำหน่ายมีความต้องการระดับมากที่สุด ธุรกิจการผลิตมีความต้องการระดับมาก คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงานประเภทธุรกิจการบริการ ได้แก่ รู้รักสามัคคี พากเพียรอดทน เสริมสร้างคนดีและซื่อสัตย์สุจริต คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงาน ประเภทธุรกิจการจัดจำหน่าย ได้แก่ ซื่อสัตย์สุจริต เรียงร้อยไมตรีและพากเพียรอดทน คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษา

อาชีพจะตามความต้องการของตลาดแรงงาน ประเภทธุรกิจการผลิต ได้แก่ เรียงร้อยไมตรี เศรษฐกิจพอเพียง และรู้รักสามัคคี คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีพจะตามความต้องการของตลาดแรงงาน จำแนกตามประเภทธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจการผลิต ธุรกิจบริการและธุรกิจการจัดจำหน่าย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ดังนี้ พากเพียรอดทน เสริมสร้างคนดีและซื่อสัตย์สุจริต

วิรัช เสวตศิลป์ และ ราตรี นันทสุนทร (2548 : 161 - 169) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัวและชุมชน :กรณีศึกษา ชุมชนวัดธารน้ำไหล พบว่า

1. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่บูรณาการ การเรียนรู้ของ โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย สุราษฎร์ธานี ได้มีการกำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน 5 ด้าน คือ ปฏิรูปบุคลากร โดยทำให้ความรู้และประสบการณ์การพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการคุณภาพของเดมมิ่ง (P D C A) ปฏิรูปหลักสูตรและ การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการบูรณาการคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรมกับกระบวนการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระ ปฏิรูปการประกันคุณภาพการศึกษา และปฏิรูปการบริหาร โดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และปฏิรูป ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีระบบที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมใน การช่วยเหลือดูแลนักเรียน และมีระบบการคัดกรองนักเรียนที่มี พฤติกรรมที่ดีและ พฤติกรรมเสี่ยง นอกจากนี้นโยบายที่ปฏิรูปการเรียนรู้ ทั้งโรงเรียนทั้ง 5 ด้านแล้วโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ให้ได้ปฏิบัติจริงในเรื่องของการนั่งสมาธิ การตักบาตร การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ การสอน นักธรรม การเข้าค่ายที่สอน โมกขพลาาราม การเข้าค่ายบูรณาการการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง โดยให้หลัก"บวร" คือ บ้าน วัด โรงเรียน

2. วัดที่ใช้ในการศึกษาเป็นวัดธารน้ำไหลหรือที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า "สวน โมกข์" เป็นสถานที่ที่สอนธรรมะให้กับบุคคลทุกประเภท ทุกเพศ และทุกวัย

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมของครอบครัวนั้น กระทำ โดยการจัดกิจกรรม โดยการสอนลูกเมื่อมีเวลาอยู่ด้วยกัน การที่นักเรียนมีแบบอย่างจากบิดามารดาหรือ ญาติผู้ใหญ่ญาติผู้ใหญ่คอยสอนและตักเตือน การฝึกให้นักเรียนได้เล่นกีฬาหรือดนตรีและการได้รับการปลุกฝังจากโรงเรียนเดิม คือในระดับประถมศึกษาปีที่ 6

4. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนตำบลเสม็ด พบว่ามี โครงการพัฒนาที่พัฒนา การศึกษาศาสนาและ วัฒนธรรมมีหลายโครงการ อาทิ โครงการสร้างแหล่ง เรียนรู้และพัฒนา สภาพแวดล้อม โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโครงการพัฒนา สิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนามาตรฐานโรงเรียนโครงการส่งเสริมกิจกรรม ทางศาสนา โครงการแข่งขันกีฬาตำบล

เป็นต้น ซึ่งโครงการดังกล่าว ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งสิ้น คนในชุมชน ตำบลเสมีดีมีฐานะความเป็นอยู่ปานกลางมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน จึงทำให้เกิดความเหนียวแน่น และความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน การทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มมักจะประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ ชาวบ้านทุกคนมีน้ำใจเสียสละ ยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือคอยปรึกษาหารือทั้งปัญหาชุมชน และลูกหลานการรวมกลุ่มของชาวบ้านค่อนข้างแน่นเหนียว ทุกคนเคารพในความสามารถของแต่ละคน คนในครอบครัวมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันมากขึ้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีใน ครอบครัว

5. การจัดโครงการความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียนครอบครัวและชุมชน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบโดยให้ชื่อโครงการนี้ว่า โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร มีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อจำแนกเป็นนักเรียนหญิง และนักเรียนชายก็เช่นกัน คือ หลังการเข้าร่วมโครงการมีคุณลักษณะความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโครงการ ในส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการค่ายพุทธบุตร นักเรียนพึงพอใจเกี่ยวกับบรรยากาศและสถานที่จัดอบรม วิทยากรผู้ให้ การอบรม ความรู้ที่ได้รับจากการอบรม และความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ได้รับในระดับมากที่สุด ส่วนรายการอื่น ๆ อาทิ อุปกรณ์ในการพักผ่อน อาหารและเครื่องดื่ม เอกสาร วันเวลาในการฝึกอบรม มีความพึงพอใจในระดับมากประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ได้ฝึกความอดทนมีสมาธิในการดำเนินงาน จิตใจสงบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัยและรู้จักอดทนอดกลั้น เรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิต และรู้จักตนเองมากขึ้น ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของสวนโมกข์ฯ และหลักธรรมต่างๆ และเกิดจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น และควรมีการจัดอบรมในลักษณะนี้อีก

กรณีการ เนื่องจาก (2549 : 119 - 124) ได้วิจัยเรื่อง การบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนวิชาทักษะภาษาไทยเพื่ออาชีพรหัส 3000 – 1101 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคชลบุรี ในปีการศึกษา 2549 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามการประเมินตนเอง เพื่อนประเมิน และครูประเมิน ตั้งแต่ระยะที่ 1 ถึงระยะที่ 4 ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Single – Factor Experiments Having Repeated Measures on the Same Elements) พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ ระยะที่ 4 นักศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สูงกว่า ระยะที่ 3 ระยะที่ 2 และระยะที่ 1 ส่วนระยะที่ 3 ก็พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สูงกว่า ระยะที่ 2 และ ระยะที่ 1 สำหรับการประเมินตนเองของนักศึกษาและเพื่อนประเมิน พบว่า ระยะที่ 2 กับ ระยะที่ 1 แตกต่าง อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การประเมินของครู พบว่า ระยะที่ 2 กับระยะที่ 1 มีความแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า นักศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ระยะเวลาที่ 2 สูงกว่า ระยะเวลาที่ 1

พระครูนิวริฐวิริยคุณ (โปธาวิชัย) (2549 : 72 - 79) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน พบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักเรียนมีความคิดเห็นว่า วิธีที่ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน เรียงจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของครูคือ บุคลากรทุกคนของโรงเรียนต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากกว่าที่ดำเนินการในปัจจุบัน แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของนักเรียนคือ ครูผู้สอนควรใส่ใจต่อการแก้ปัญหาความประพฤตินักเรียน ให้ขวัญกำลังใจแก่นักเรียนและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ ควรจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามและให้นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูควรควบคุมระเบียบวินัยให้เคร่งครัดกว่าปัจจุบัน และควรมอบหมายให้นักเรียนควบคุมตนเอง

เศรษฐวิชัย วังษ์สละ (2549 : 97 - 112) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนราษฎร์อำนวยการ อำเภอเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิศดธ์ เขต 1 พบว่า .

1. สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนราษฎร์อำนวยการ ได้แก่
 - 1.1 เด็กขาดความตั้งใจเรียนหนังสือ
 - 1.2 เด็กขาดความรับผิดชอบและไม่มีความรับผิดชอบในตนเอง
 - 1.3 เด็กไม่เคารพกฎระเบียบของโรงเรียน
 - 1.4 เด็กไม่อ่อนน้อม
2. ปัญหาเร่งด่วนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนราษฎร์อำนวยการที่ควรเร่งแก้ไข คือ
 - 2.1 การสร้างความมีระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน

2.2 การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน

2.3 การป้องกันปัญหาเสพติด

3. แนวทางการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนราษฎร์อำนวยการ คือ

3.1 การอบรมเน้นย้ำด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

3.2 การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะครู และผู้ปกครอง

3.3 การเข้าค่ายธรรมะเพื่อฝึกอบรมจิตใจ

3.4 การสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ

3.5 การจัดกิจกรรมการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

4. โรงเรียนจัดทำแผนปฏิบัติงาน ปีการศึกษา 2549 ประกอบด้วย โครงการและกิจกรรม จำนวน 11 กิจกรรม

5. ผลการสังเกตระดับการปฏิบัติของพฤติกรรมระหว่างการดำเนินงาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ทุกกิจกรรม พบว่าในภาพรวมระดับการปฏิบัติของพฤติกรรมของนักเรียนในทุกกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

6. ผลการประเมินพฤติกรรมนักเรียนหลังจากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ พบว่า ในภาพรวมระดับการปฏิบัติของพฤติกรรมของนักเรียนเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

7. ผลของความพึงพอใจของ คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และนักเรียนโรงเรียนราษฎร์อำนวยการต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี (2550 : 114 - 115) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโดยกระบวนการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่านักเรียนขาดคุณธรรมจริยธรรมเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดกรอบการพัฒนา คือ การสร้างความตระหนักในปัญหาและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการแก่ครูผู้ปฏิบัติการสอน โดยการประชุมและการอบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 4 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด ความกตัญญู และความรับผิดชอบ โดยกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลการดำเนินงาน พบว่าการประชุมและการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้

ครูผู้ปฏิบัติการสอนส่วนมากเกิดความตระหนักในปัญหาค้านคุณธรรมจริยธรรมและเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการบริหารจัดการเรียนการสอนและมีความต้องการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เหมาะสมกับบริบท ซึ่งทำให้พฤติกรรมความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนพัฒนาขึ้นอยู่ในระดับพึงพอใจในทุกด้าน โดยภาพรวมนักเรียนแสดงออกถึงความมีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้น

สังค กระจ่าง (2550 : 45 – 48) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้นวัตกรรมกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน โรงเรียนวัดใหม่เกตุงาม พบว่า

1. สภาพปัญหาการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับ ระดับการพัฒนาจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการมีระเบียบวินัยและด้านการมีสัมมาคารวะ
2. การดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน พบว่ามีผลการพัฒนาหลังการใช้ นวัตกรรมกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีสัมมาคารวะ ด้านการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และด้านการมีระเบียบวินัย
3. การเปรียบเทียบผลการพัฒนา ก่อนและหลังการใช้ นวัตกรรมพบว่านักเรียนผ่านการประเมินเพิ่มขึ้นทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าการใช้นวัตกรรมกลุ่มเพื่อนรัก เพื่อนเตือน พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามคุณลักษณะ 5 ด้าน มีการพัฒนาที่ดีมากขึ้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษา สามารถที่จะพัฒนาได้ในระดับปานกลาง สาเหตุเนื่องมาจากการพัฒนาด้วยกระบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนา หรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่าจะมีปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น เวลาจำกัด มีสิ่งยั่วยุต่างๆ ให้นักเรียนมีพฤติกรรมออกนอกกลุ่มนอกทาง ตลอดจนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ปัญหาการหนีเรียน ปัญหาการขาดเรียน ปัญหาการเที่ยวกลางคืนตามแหล่งสถานบันเทิง ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาชู้สาว ปัญหายาเสพติด เป็นต้น สาเหตุส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการคบเพื่อนและเกิดจากปัญหาครอบครัวแตกแยก ผู้ปกครองไปทำงานต่างจังหวัด นักเรียนนักศึกษาขาดความรัก ขาดความอบอุ่น ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมทั้งชุมชนก็มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษาด้วย ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครู มีหน้าที่ในการสอนวิชาความรู้ และยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนติดตาม ดูแล แก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษา จึงมีความคิดที่จะศึกษาสภาพ

ปัจจุบันปัญหา หาแนวทางการแก้ไขและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษาให้เป็นเยาวชนที่ดีของชาติต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY